

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Prírodovedecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálnych štúdií

BAKALÁRSKA PRÁCA

Olomouc 2017

Renáta MATOVÁ

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Prírodovedecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálnych štúdií

ROZVOJ TURIZMU V HORSKÝCH OBLASTIACH BALKÁNU
NA PRÍKLADE VYBRANÉHO REGIÓNU

Bakalárska práca

Renáta MATOVÁ

Vedúci práce: Doc. RNDr. Pavel NOVÁČEK, CSc.

Olomouc 2017

Medzinárodné rozvojové štúdia

Prezenčná forma štúdia

Abstrakt

Horské oblasti patria k najzaostalejším častiam sveta. Riešením môže byť implementácia udržateľného turizmu. Zvyšuje ekonomické príjmy a minimalizuje negatívne dopady cestovného ruchu. Cieľom bakalárskej práce je predstaviť potenciál rozvoja práve týchto odstrčených horských oblastí implementáciou udržateľného turizmu a značenia turistických trás na príklade vybranej krajiny Balkánu – Albánska.

Prvé časti práce majú skôr popisný charakter. Úvodná kapitola podáva geografické, ekonomické, historické a demografické vlastnosti Albánska. Na ňu nadväzuje časť o cestovnom ruchu a predstavenie konceptu udržateľného turizmu. O tejto forme turizmu v horských oblastiach pojednáva nasledujúca kapitola. Záverečné 2 časti sa venujú potenciálom turizmu v Albánsku, stratégiami možného vývoja do budúcnosti a rozšírením turistického značenia v horách krajiny. Aktuálna situácia horských oblastí Albánska a jej príležitosti a ohrozenia do budúcnosti sú spracované SWOT analýzou.

Kľúčové slová

Udržateľný cestovný ruch, Udržateľný horský turizmus, Albánsko, značenie turistických chodníkov

Abstract

Mountain areas all around the world are one of the world's most undeveloped parts. The solution can be seen in the implementation of the sustainable tourism. It increases economic revenues and minimizes the negative impacts of tourism. The main goal of the Bachelor thesis is to present the potential of development of these unattended mountain areas by implementing sustainable tourism and marking the tourist paths on the example of the selected Balkan country - Albania.

The introductory chapter presents the geographical, economic, historical and demographic characteristics of Albania. It is followed by a section dedicated to the tourism and introducing the concept of sustainable tourism. The next chapter deals with this form of tourism in mountain areas. The final two sections focus on the potential of tourism in Albania, the strategies of possible future development and the expansion of tourist signs in the mountains of the country. The real situation of the mountain areas of Albania and its opportunities and threats to the future are processed by SWOT analysis.

Key words: Sustainable tourism, Sustainable Mountain tourism, Albania , Marking the tourist paths

Prehlásenie o autorstve práce

Prehlasujem, že som svoju bakalársku prácu na tému „Rozvoj turizmu v horských oblastiach Balkánu na príklade vybraného regiónu“ spracovala samostatne a všetky použité zdroje som uviedla v zozname použitej literatúry.

V Olomouci dňa

.....

Renáta MATOVÁ

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa rada pod'akovala pánovi docentovi RNDr. Pavlovi Nováčkovi CSc. za cenné rady, ústretovosť, trpezlivosť a ochotu pri vedení mojej bakalárskej práce.

Obsah

Úvod	1
1. Všeobecné informácie o Albánsku.....	5
1.1. Základné informácie v skratke.....	6
1.2. Poloha.....	7
1.3. Geografia a členitosť	7
1.4. Klíma	8
1.5. Rastlinstvo a živočíšstvo	8
1.6. História	9
1.6.1. Pravek a antické obdobie	9
1.6.2. Byzantská ríša	10
1.6.3. Osmanská ríša.....	10
1.6.4. Kroky k nezávislosti	11
1.6.5. Medzivojnové obdobie	11
1.6.6. Éra komunistického vlády	12
1.6.7. Demokratické Albánsko.....	13
1.7. Politika	13
1.8. Hospodárstvo	14
1.8.1. Služby.....	14
1.8.2. Poľnohospodárstvo	14
1.8.3. Priemysel	15
1.8.4. Zahraničné investície a obchod	15
1.8.5. Členstvo v zahraničných organizáciách	16
1.8.6. Doprava	17
1.9. Demografia	17
1.9.1. Etnické skupiny.....	17
1.9.2. Jazyk.....	19

1.9.3. Náboženstvo	19
2. Cestovný ruch	20
2.1. Koncept cestovného ruchu.....	20
2.2. Udržateľný cestovný ruch.....	21
2.2.1. Definícia udržateľného cestovného ruchu	21
2.2.2. Vymedzenie konceptu udržateľného turizmu.....	21
2.2.3. Vybrané formy cestovného ruchu	22
3. Horský turizmus.....	25
3.1. Dopady cestovného ruchu na horské oblasti	25
3.1.1. Efekty na prírodné prostredie	25
3.1.2. Socio-kultúrne efekty	26
3.1.3. Ekonomické efekty	27
3.2. Možné riešenie dopadov horského turizmu	27
4. Udržateľný cestovný ruch na príklade vybranej krajiny Balkánu	30
4.1. Trendy cestovného ruchu v Albánsku	30
4.2. Potenciál Albánska ako destinácie cestovného ruchu	31
4.2.1. Socio-kultúrne predpoklady	31
4.2.2. Prírodné predpoklady.....	33
4.3. Politický rámec turizmu v Albánsku	35
4.4. Udržateľný turizmus na štúdiu konkrétnej oblasti	36
4.5. Riešenie	37
4.5.1. SWOT analýza horských oblastí Albánska	38
4.5.2. Indikátory rozvoja udržateľného cestovného ruchu	40
5. Značenie turistických chodníkov	42
5.1. Turistické značenie v Slovenskej a Českej republike	42
5.2. České turistické projekty vo svete	43
5.2.1. Peaks of the Balkans.....	44

5.2.2. Via Dinarica.....	44
5.2.3. Albanian Challenge.....	45
5.2.4. Horská služba.....	45
5.3. Vlastná príprava na značenie turistických trás.....	46
Záver.....	48
Použitá literatúra.....	51

Zoznam obrázkov

Obr. č. 1: Fyzicko-geografická mapa Albánska	5
Obr. č. 2: Rozšírenosť albánskeho národa	18
Obr. č. 3: Udržateľný cestovný ruch ako prístup na formy turizmu	22
Obr. č. 4: Hlavné turistické produkty, ktoré môže Albánsko ponúknuť	31
Obr. č. 5: Turistické značenie používané na Slovensku	43

Zoznam grafov

Graf č.1: Najpočetnejšie skupiny turistov v Albánsku z Európskych krajín za rok 2012	30
--	----

Zoznam tabuliek

Tab. č. 1: Tabuľka chránených území na území Albánska	33
---	----

Zoznam skratiek

AKZM – Albánska národná agentúra chránených území

BMZ – Nemecké federálne ministerstvo pre hospodársku spoluprácu a rozvoj

COE – Rada Európy

CR – Cestovný ruch

ČRA – Česká rozvojová agentúra

EU – Európska únia

FAO – Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo

GIZ – Nemecká rozvojová agentúra

HDP – Hrubý domáci produkt

INSTAT – Albánsky národný štatistický inštitút

IUCN – Medzinárodný zväz ochrany prírody

KČT – Klub českých turistov

NATO – Organizácia Severoatlantickej zmluvy

OBSE – Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

OIC – Organizácie islamskej konferencie

OSN – Organizácia Spojených národov

PDSH – Demokratická strana Albánska

PPSH – Strana práce Albánska

UfM – Únia pre Stredozemie

UNDP BiH – Rozvojový program OSN s pobočkou v Bosne a Hercegovine

UNEP – Program OSN pre životné prostredie

UNESCO – Organizácia OSN pre výchovu, vedu a kultúru

UNWTO – Svetová organizácia cestovného ruchu OSN

USA – Spojené štáty americké

USAID – Agentúra Spojených štátov amerických pre medzinárodný rozvoj

USD – Americký dolár

WB – Svetová banka

WTO – Svetová obchodná organizácia

WTTC – Svetová rada cestovania a cestovného ruchu

Úvod

Albánsko, malý stredozemský štát ležiaci na Balkánskom polostrove, je v našich končinách známy len ako rozvíjajúca sa letná dovolenková destinácia. Myslím si, že ide o jednu z najmenej poznaných krajín v Európe. Prvotné názory mojich kamarátov a informácie na internete hovoria o Albánsku ako o zaostalej krajine, s neukáznenými vodičmi, organizovaným zločinom a stále existujúcou krvnou pomstou. Po väčšinu však ide o skreslené informácie a Albánsko má toho omnoho viac, čo môže ponúknuť. Vedeli ste, že najznámejšou osobnosťou tejto krajiny je Matka Tereza, že v krajine sa nenachádza ani jedna pobočka známeho rýchleho občerstvenia McDonald's a ide o jediný prevažne moslimský štát v Európe? Okrem krásnych pieskových pláží sa tu nachádza aj iné prírodné bohatstvo v podobe vysokých hôr, strmých úpäť, čistých prameňov a zaujímavej biodiverzity.

Hory vo všetkých krajinách patria medzi najzaostalejšie časti zeme. To z dôvodu ťažkej dostupnosti, nezamestnanosti, topografickej a klimatickej nepoddajnosti. Hory pokrývajú okolo 22% povrchu Zeme, sú neodlúčiteľnou súčasťou pre 915 miliónov ľudí žijúcich na ich úpätiach a v dolinách, ale aj pre tých žijúcich v tesnej blízkosti. 90% horských obyvateľov žije v rozvojových krajinách, nadpolovičná väčšina sa nachádza pod hranicou chudoby a každý 3. trpí potravinovou neistotou. Podľa môjho názoru sa v horách nachádza veľký potenciál. Sú zásobárňou čistej vody, kľúčovú rolu hrajú v tvorbe obnoviteľnej elektrickej energie (vodná, vzdušná, solárna) a v pestovaní dôležitých svetových surovín, veď tu rastú kukurica, zemiaky, rajčiny, jablká, jačmeň, cirok, mrlík. Sú domovom aj nespočetného množstva vzácnych živočíchov a majú potenciál rozvoja horského cestovného ruchu.

V dnešnej dobe sme zaznamenali rozvoj tohto odvetia. Novými trendmi sa stalo cestovanie za zážitkami, dobrodružná dovolenka, objavovanie zatiaľ nespoznávaných kútov sveta a začalo sa prihliadať aj na dopady turizmu na životné prostredie. Aby sme minimalizovali negatívne vplyvy, treba do cestovného ruchu vložiť koncept udržateľnosti. Udržateľný turizmus má jedinečné postavenie v tom zmysle, že je schopný stať sa ekonomickým a sociálnych prínosom pre miestne komunity a má zároveň prostriedky udržiavať a chrániť životné prostredie. (Závodná, 2015) Na jednej strane generuje ekonomické zisky (zamestnanosť, príjmy, povedomie o regióne), na strane druhej prírodné a kultúrne hodnoty zostávajú podstatné a zachované. (Pásková 2009) Musia sa však zapojiť všetky

subjekty: štátne politiky, lokálne a regionálne inštitúcie, cestovné kancelárie, podnikatelia, ale aj samotný návštevníci. Práve popisom udržateľného cestovného ruchu v horských oblastiach, jeho implementáciou a možnými riešeniami na príklade Albánska sa zaoberá táto bakalárska práca.

Táto bakalárska práca má slúžiť ako získanie najzákladnejších informácií o krajine, jej prírodných, kultúrnych a historických pamiatkach. Snažila som sa opísať prvky a charakteristiky udržateľného cestovného ruchu ako nástroj na pomoc pre chudobné a väčšinou odľahlé horské oblasti, ktoré prichádzajú aj o to posledné obyvateľstvo, vďaka nedostatočnej ponuke pracovných príležitostí, zlej dostupnosti a infraštruktúre.

Prvá kapitola podáva základné informácie o Albánsku. Predstavuje jeho polohu, reliéf, klímu, faunu a flóru, históriu, demografiu alebo politiku, ako možný vplyv na obľúbenosť tejto destinácie. Nasledujúca časť skúma fenomén cestovného ruchu, jeho definíciu a trendy. Súčasťou je aj vymedzenie, koncept a formy udržateľného turizmu ako princíp minimalizovania dopadov na okolité prostredie spôsobených cestovným ruchom. Horským turizmom, jeho vplyvmi na ekonomické, prírodné, socio-kultúrne oblasti a možnými riešeniami sa zaoberá kapitola číslo 3. Ďalšia časť pojednáva o konkurencieschopnosti vybranej krajiny na Balkáne – Albánska, jeho potenciálu v rozširovaní udržateľného turizmu na svojom území, politickým zabezpečením a štúdiom projektov v horskej oblasti Albánska. Možné predpoklady zlepšenia do budúcnosti vychádzajú z vypracovanej SWOT analýzy a indikátorov rozvoja pre horské oblasti. Záver práce sa zameriava na značenie turistických chodníkov ako spôsob udržateľného turizmu v horských oblastiach a predstavuje, už existujúce české projekty a moju vlastnú prípravu na možné budúce značenie.

Ciele a metódy

Hlavným cieľom bakalárskej práce je predstaviť nové možnosti rozvoja horských oblastí vo vybranej krajine - Albánsku. Aby bolo možné dosiahnuť tento hlavný cieľ, je nutné stanoviť si aj niekoľko parciálnych cieľov. Prvým dôležitým bodom je predstavenie konkrétnych geografických, demografických a ekonomických charakteristík Albánska. Nasleduje vymedzenie pojmu udržateľný turizmus, jeho formy, definície a taktiež ohraničiť horské oblasti, horské komunity, ich aktuálnu situáciu, limity v rozvoji a predstaviť možné riešenia. Ďalším cieľom je zamerať sa na konkrétny príklad Albánska, jeho potenciálu iných ako pobrežných oblastí, stavu podpory politík a štátnych organizácií a predstaviť už existujúce projekty udržateľného horského turizmu. Posledným stanoveným cieľom je oboznámenie sa s turistickým značením používaným na Slovensku a v Čechách, keďže patrí k najlepším na svete, s medzinárodnými projektmi zaoberajúcimi sa práve značením a teoretická príprava k možnému budúcemu vlastnému projektu.

Práca vychádzala z niekoľkých hypotéz:

- Neznalosť polohy krajiny, jej aktuálnej ekonomickej situácie a prírodného bohatstva
- K rozvoju chudobných horských oblastí by mohol prispieť koncept udržateľného turizmu
- Albánsko má veľký neobjavený turistický potenciál v prírodných, historických a kultúrnych aspektoch
- Značenie turistických chodníkov môže prispieť k zvýšeniu návštevnosti hôr a rozvoju tamojších komunít

K spracovaniu bakalárskej práce bola použitá metóda literárnej rešerše dostupných zdrojov zaoberajúcich sa udržateľným turizmom, rozvojom horských oblastí a implementáciou týchto cieľov do politiky Albánska. V prvej teoretickej kapitole o prírodných, ekonomických a sociálnych charakteristikách Albánska som vychádzala hlavne z literatúry *Dějiny Albánie* od autora Hradečného et al. a turistického sprievodcu napísaného autorkou Gloyer: *Albánie*, doplnené o základné informácie o krajine z *Encyclopaedia Britannica*. V nasledujúcej, taktiež hlavne teoretickej časti prevládala rešerš viacerých autorov

ohľadom definície cestovného ruchu a konceptu udržateľného turizmu. V záverečnej časti tohto dielu sú pojednávané formy udržateľného turizmu spoločne s ich výkladom z dostupných výkladových slovníkoch cestovného ruchu. Kapitola horský turizmus sa zaoberá vplyvmi turizmu na ekonomickú, prírodnú a socio-kultúrnu oblasť spojením myšlienok autoriek Páskovej (2009) a Závodnej (2015). Sú nasledované radami a reportmi medzinárodných organizácií pôsobiacich v sfére ochrany životného prostredia (UNEP a Mountain Agenda) ako minimalizovať negatívne dopady na prostredie a zvýšiť kvalitu cestovného ruchu a životného štandardu domácich. V záverečných 2 častiach som venovala pozornosť vybranému regiónu – Albánsku, predstavila trendy v návšteve tejto krajiny, konkurencieschopnosť jeho destinácií a potenciál rozvoja do budúcnosti (vlastná analýza potenciálu albánskych horských oblastí) vďaka špecifickým produktom udržateľného cestovného ruchu: agroturistike, ekoturizmu a horskej turistiky. Albánsku však chýba kvalitná infraštruktúra, na celom území neexistuje jednotná forma značenia turistických chodníkov ani patričná organizácia, ktorá by sa o ňu starala. V kapitole číslo 5. oboznamujem s fungujúcimi projektmi a predkladám návrh plánovania svojej vlastnej činnosti. V tejto časti som čerpala prevažne z elektronických zdrojov, internetových stránok fungujúcich projektov, reportov medzinárodných organizácií a štúdií lokálnych autorov ako napr. Bushati (2016), Hoda et al. (2016), alebo Metodijeski a Temelkov (2014).

Pri písaní bakalárskej práce som natrafila na niekoľko prekážok. Prvou z nich bol albánsky jazyk. Všetky dôležité štátne dokumenty a internetové stránky nie sú preložené do anglického jazyka. O Albánskom cestovnom ruchu (udržateľnom turizme) neexistuje žiadna ucelená kniha alebo dokument, všetky informácie som musela čerpať z rôznych reportov svetových organizácií, štúdií o Albánskej prírode alebo som si ich prispôbovala na potrebné územie. Dokonca ani albánsky štatistický úrad neposkytuje ucelené a všeobecné informácie. Z tohto dôvodu som čerpala z veľkého množstva zdrojov, čo predstavuje dlhý zoznam literatúry.

1. Všeobecné informácie o Albánsku

Obr. č. 1: Fyzicko-geografická mapa Albánska

Zdroj: www.ezilon.com

1.1. Základné informácie v skratke

Názov: Albánska republika (miestny názov: Republika e Shqiperise)

Rozloha: 28 748 km²

Počet obyvateľov: 3 038 594 (2016)

Hlavné mesto: Tirana

Forma štátu: republika (parlamentná demokracia)

Prezident krajiny: Bujar Nishani (od roku 2012)

Predseda vlády: Edi Rama (od roku 2013)

Etnické zloženie: Albánci 82,6%, Gréci 0,9%, ostatní (Macedónci, Taliani, Srbo-Chorváti, Cigáni a Turci) 1% a nezaradení 15,6% (cenzus 2011)

Náboženské zloženie: Moslimovia 56,7%, Rímsko-katolíci 10%, Pravoslávny 6,8%, ateisti 2,5%, Bektaši 2,1%, ostatní 5,7%, nezaradení 16,2% (cenzus 2011)

Tradičné rozdelenie krajiny: 12 krajov (Berat, Diber, Durres, Elbasan, Fier, Gjirokaster, Korce, Kukes, Lezhe, Shkoder, Tirane, Vlore)

Úradný jazyk: albánčina

Mena: lek (ALL) 1 ALL=0,2017 Kč (kurz k 2.3.2017)

HDP (US dolárov): 12,14 biliónov (2015)

Populácia pod hranicou chudoby: 14,3% (2012)

(Central Intelligence Agency, 2017)

1.2. Poloha

Albánsko sa rozkladá na ploche 28 748 km². Svojou polohou na Balkánskom polostrove sa radí medzi Juhovýchodnú Európu. Severnú hranicu tvoria bývalé srbské územia Kosovo a Čierna hora, na východe Macedónsko a na juhu a juhovýchode susedí s Gréckom. Od Talianska ho delí na západe Jónske a Jadranské more, oddelené Vlorským zálivom s dĺžkou pobrežia 362 km. (Gloyer, 2016)

1.3. Geografia a členitosť

Podstatná časť krajiny je hornatá, 3/4 územia pozostávajú z hôr a kopcov vyšších ako 200 m n. m. S priemernou výškou stanovenou na 708 m n. m. sa radí medzi jednu z najvyššie položených európskych krajín. Zvyšnú časť pokrývajú nížiny na juhu krajiny a na pobreží. Autori Biberaj a Prifti (2016) delia krajinu do 4 krajinných celkov. Severnú, najdrsnejšiu časť tvoria Albánske Alpy (časť Dinárske Alpy) spolu s masívom Prokletije (Maja Jezerce 2 694 m n. m.). Ide o riedko osídlenú oblasť, väčšinou zalesnenú. Centrálna časť Albánska sa rozprestiera od najväčšej rieky Drin až k riekam Devolli a Lower Osum. Taktiež ide o hornatú oblasť, nie však tak divokú a s väčšou hustotou zaľudnenia. Patrí sem najvyšší vrch Korab s nadmorskou výškou 2764 m n. m. a panva s krasovými jazerami: Ohridské a Prespanské. Tretia oblasť zaberá juhovýchod krajiny okolo rieky Vjoses až po grécke hranice. Je to vápencovo - krasové územie s nadmorskými výškami okolo 2500 m n. m. s pretrhanými širokými údoliami. Na rozdiel od predchádzajúcich častí sú pohoria pokryté stredomorskými krovinami: dubom a borovicou, ktoré slúžia ako pastviny pre dobytok. Najhustejšie zaľudnená oblasť sa nachádza na pobreží Jadranského mora tiahnuca sa od hraníc s Čiernou horou a Skadarského jazera až po juh krajiny zabiehajúca asi 50 km do vnútrozemia. Ide o najdôležitejšiu poľnohospodársku a priemyselnú oblasť krajiny.

Južný Balkán sa nachádza na rozhraní medzi africkou a euroázijskou tektonickou doskou. Jedná sa preto o seizmicky aktívnu oblasť a posledné veľké zemetrasenie zasiahlo Albánsko v roku 1979. Podľa informácií z časopisu The Harvard Crimson (1979) epicentrum sa nachádzalo v Čiernej hore, vtedajšej Juhoslávií, magnitúda dosiahla 7, 2 Richtrovej stupnice a spolu v týchto krajinách zomrelo 235 ľudí. (Groyer, 2016)

1.4. Klíma

Tak ako v ostatných krajinách so stredomorskou klímou, má Albánsko teplé a suché letá a mierne daždivé zimy. Vo vnútrozemí s vyššími nadmorskými výškami sú teploty nižšie, v zime s častými snehovými zrážkami. V najvyššie položených severovýchodných roklinách sa sneh udrží počas celého roka. Najchladnejší mesiac je január s priemernými teplotami 5-10 °C na pobreží a teplotami dosahujúcimi asi -10 °C vo vnútrozemí. More je dostatočne teplé a vhodné na kúpanie od mája do októbra. Najteplejší mesiac júl poskytuje vysoké teploty dosahujúce až 40 °C vo vnútrozemí a vďaka prímorskému vánku o niečo nižšie príjemnejšie teploty na pobreží. Priemerné ročné zrážky sa pohybujú od 2500 mm v severných Albánskych Alpách až k 760 mm v okolí východných hraníc. Juhozápad krajiny v letných mesiacoch trpí obdobiami sucha. (Groyer, 2016)

1.5. Rastlinstvo a živočíšstvo

Albánsko je veľmi bohaté na faunu a flóru. Autorka Gloyer (2016) uvádza, že tu rastie viac ako 3000 rôznych rastlinných druhov a asi 5% z nich sú endemické alebo subendemické. 1/3 z celkového územia je trvale zalesnená a len veľmi malá časť je bez vegetácie. Pre pobrežnú nížinu je typický stredomorský krovinatý porast ako napríklad vavrín, myrta a maquis, zakrpatené tvrdolisté trnité kríky, ktoré môžeme nájsť v celom Stredomorí. V južnej oblasti prevládajú terasovité svahy s olivovými a citrusovými hájmi. Smerom od pobrežia so stúpajúcou nadmorskou výškou porast prechádza do dubových a bukových lesov s občasným výskytom vzácnnej Macedónskej borovice (*Pinus peuce*). Až po hornú hranicu lesa okolo 2000 m n. m. pokračujú borovice, vyššie sa nachádza už iba pásmo alpských lúk. Celá krajina je posiatá veľkým množstvom liečivých rastlín, ktoré sa dodnes používajú na lekárske účely (lipa, ibiš, borák lekársky, rumanček pravý, ľubovník bodkovaný alebo druhy ráňhoja, z ktorého sa varí najznámejší albánsky nápoj: „horský čaj“).

Albánske lesy sú veľmi bohaté na výskyt fauny. Aj keď vysokú zver môžeme zahliadnúť len málokedy, hornaté oblasti sú domovom pre početné skupinky vlkov, líšok, šakalov, zajacov, vzácnjšie môžeme natrafiť na medveďov, diviakov, kamzíkov, divoké mačky, kuny lesné a tchorov. Morské pobrežie je veľmi členité. Rozsiahle lagúny, zálivy a močiare sú vhodným zimoviskom pre vzácne druhy vtáctva. Za povšimnutie stojí napr. výskyt ohrozeného pelikána kučeravého v lagúne Karavastase. Dobré podmienky sa nachádzajú aj na rozsiahlych jazeroch: najväčšom jazere Balkánu Skadarskom jazere,

hlbších a starších Ochridskom a Prespanskom jazere. Nie sú domovom len kormoránov, potápok a lysok, ale môžeme tu nájsť aj unikátne druhy rýb koránov a belušok. (Gloyer, 2016)

1.6. História

1.6.1. Pravek a antické obdobie

Najstaršie známe stopy existencie človeka na území dnešného Albánska sa datujú do obdobia staršej doby kamennej, zhruba medzi 100 000 – 30 000 rokmi. Jedná sa o pracovné nástroje (drásadlá, hroty, nože...) vytvorené ľudskou rukou z pazúrov, nájdené v lokalitách Xarra u Sarandy, Rreza e Dajtit u Tirany a v Gajtanu u Shkodry. Až do začiatku doby železnej, ktorá sa spája s Ilýrskymi kmeňmi, nachádzame bohaté dôkazy (najmä keramiku) o obývanosti územia neznámymi klanmi. Najdôležitejšou lokalitou neolitickej osady je Maliq. O pôvode kmeňa Ilýrov sa vedú vedecké diskusie, ich kultúra sa vyvinula buď z už existujúcich kmeňov na území Balkánu alebo sa predpokladá ich migrácia odinakiaľ medzi 13. a 10. storočím p. n. l. Išlo o indoeurópske kmene, ktoré sa tak stali prvými historicky doloženými obyvateľmi Albánska a celého západného Balkánu. Sú charakteristickí budovaním rozsiahlych hradísk na vyvýšených územiach, pochovávali v mohylách, obchodovali s gréckymi kolóniami, živil sa rybolovom alebo pasiením, razili vlastné mince, ťažené striebro a meď premieňali na šperky a uznávali rovnosť mužov a žien. Neboli však združení do jednotného zoskupenia, žili v samostatných kmeňoch. V 2. polovici 7. storočia p. n. l. silnela moc mestských gréckych štátov, ktoré si začali zakladať helénske kolónie na území Albánska (napr. dnešný Drač alebo Appolonia). Dochádzalo k častým vojenským stretom medzi týmito etnikami, no vznikol medzi nimi aj dôležitý obchod a helenizácia zaostalejších Ilýrskych kmeňov (viera v bohov, vznik „kráľovstiev“ a sociálnych zväzkov kmeňov). Kým na juhu čelili stretom s Grékmi a Macedóncami, na severe sa darilo ilýrskemu klanu Ardiaeanov, ktorých obsadzovanie územia a pirátstvo priviedlo do vojny s Rímskou ríšou. V roku 229 p. n. l. kráľovná Teuta bola nútená kapitulovať a Rím získal svoje prvé územia na Balkáne. O oslobodenie sa pokúsil v roku 168 p. n. l. ilýrsky kráľ Genthius, avšak aj ten bol porazený, odvečený do Ríma a tak bol posledným ilýrskym kráľom. Na nasledujúcich 6 storočí sa toto územie premenilo na rímsku provinciu Illyricum a zaznamenalo rozmach umenia, kultúry a celkovú prosperitu. Dochádzalo k stavaniu diaľkových ciest (napr. Via Egnatia), častým návštevám vládnucich

cisárov a rozšíreniu kresťanstva. Ilýrsky jazyk vytrval a obohatený o románske výrazy sa stal základom pre vznik albánčiny. (Hradečný et al., 2008)

1.6.2. Byzantská ríša

Keď sa Rímska ríša rozpadla v roku 395 p. n. l. územie Albánska pripadlo pod vládu Byzantskej ríše. V prvých desaťročiach nadvlády trpelo územie nájazdmi kmeňov Vizigótov, Húnov a Ostrogótov. 7. a 8. storočie bolo poznačené príchodmi Slovanov, ktorí sa tu asimilovali s Ilýrmi a prevzali albánsky jazyk. (Biberaj a Prifti, 2016) Po ďalšie storočia sa len na krátke obdobie územie dnešného Albánska dostávalo pod nadvládu iných národov, ktoré sa striedali so znovu dobytím Byzantskou ríšou. Patrili pod správu Bulharov, Normanov, Epirského despotátu, Nikajského cisárstva, aby ho v roku 1343 dobyl srbský kráľ Štefan Dušan a vytvoril na ňom polonezávislé štátne útvary pod vedením albánskych klanov. (Hradečný et al., 2008)

1.6.3. Osmanská ríša

Turci prekročili hranice Balkánskeho polostrova v roku 1354. Po víťaznej bitke na Kosovom poli v roku 1389 proti koalícii Srbov, Maďarov, Bulharov, Bosniakov a Albáncov sa natrvalo usadili v juhovýchodnej Európe. V roku 1402 síce boli porazení mongolskou armádou vedenou Tamerlanom, no o 15 rokov už turecké vojsko naspäť dobylo Vlore a Gjirokaster. Turecká nadvláda nemala veľkú silu, albánske klany podnikali časté povstania. Zjednotiť tieto kmene sa podarilo až Skanderbergovi, ktorý dobyl svoj rodný hrad v Kruje a spolu sa im darilo vzdorovať osmanskej nadvláde až do roku 1479. Moc bola decentralizovaná v rukách vodcov klanov, ktorí museli platiť dane sultánovi, kresťanstvo nebolo zakázané, avšak kvôli lepšiemu postaveniu si dedinský obyvatelia volili cestu islamu viac ako v iných krajinách obsadenej Európy. Kresťania boli nútení platiť dane a každá jedna rodina musela splácať „odvody“ – devshirme, čo predstavovalo poskytnúť jedného zo svojich synov sultánovi, ktorí sa stali členmi peších jednotiek – janičiarov alebo boli poslaní do škôl a mohli zastávať posty úradníkov, kancelárov v sultánovej garde... (Hradečný et al., 2008) Autori Biberaj a Prifti (2016) uvádzajú, že táto nadvláda zničila albánsku ekonomiku a obchod, umenie a kultúru, 1/4 populácie utiekla do okolitých krajín Talianska, Sicílie a na Dalmátske pobrežie a na konci 16. storočia už skoro 2/3 obyvateľstva vyznávalo islam.

1.6.4. Kroky k nezávislosti

Ku koncu 19. storočia začala slabnúť turecká moc, čo nabádalo prvé myšlienky národného hnutia. Uvedomovali si, že spoločný jazyk je nástroj zjednotenia (moslimovia – arabské písmo, katolíci na severe - latinka, pravoslávni pri gréckych hraniciach – grécke písmo). V roku 1909 bola zavedená latinka, vznikali albánske knihy a časopisy, éra národných básnikov. 1. balkánska vojna vypukla 8. 10. 1912 vstupom macedónskej armády na albánske územie, kedy sa spojili v boji proti Osmanskej ríši vojská Srbov, Bulharov, Grékov a Macedóncov. Albánsko zostalo v tomto boji nejednotné, časť sa zúčastnila na bojoch proti tureckej nadvláde, iní chceli zotrvať v Osmanskej ríši a zapáleno bojovali v tureckej armáde. Oslabením a opustením tureckej armády, napádaním susednými štátmi z každej strany Albánsko začalo vyvíjať úsilie na vytvorenie samostatného štátu a udržanie si tak svojho územia. Nezávislosť bola vyhlásená v novembri 1912 vo Vlore na stretnutí na čele s Ismailom Quemalom a neskôr bola uznaná na mierovej konferencii v Londýne veľmocami Rakúskom, Ruskom, Veľkou Britániou, Nemeckom a Francúzskom. Avšak išlo o územie s obmedzenými hranicami, čo znamenalo, že takmer polovica obyvateľov, ktorí sa považovali národnostne za Albáncov pripadli iným štátom, kde tvoria početné skupiny dodnes (viz. kapitola Etnické skupiny). Mocnosti zriadili kontrolnú komisiu, ktorá mala vytvoriť ústavu a vytýčiť hranice, do čela krajiny dosadili nemeckého princa Wilhelma z Wiedu, ktorý bez absolútnej moci na tróne vydržal len 6 mesiacov. Po tejto udalosti začal mocenský boj a do obdobia 1. svetovej vojny Albánsko vstupovalo ako veľké množstvo samostatných „štátov“ pod rukou svojich vodcov a vplyvom z iných krajín. (Hradečný et al., 2008)

1.6.5. Medzivojnové obdobie

Albánsko bolo bez faktického odporu a počas spomínanej vojny bolo striedavo okupované napr. Francúzskom, Srbskom, Gréckom, Rakúsko-Uhorskom... Na povojnovej mierovej konferencii v Paríži bol USA vetovaný plán ostatných mocností na rozdelenie Albánska medzi susedné štáty a Albánsko sa tak dohodlo sa svojom vládnucim kabinetom. V roku 1920 bolo prijaté za člena Spoločenstva národov. Ahmet Zogu, vodca klanu sídliaceho na severe centrálnej časti krajiny, zastával post ministra vnútra vlády reformátora Fan Noliho a v decembri 1924 zhromaždil moc, ovládol Tiranu a vyhlásil sa za prezidenta (neskôr kráľa Zogua 1.), čo mu prinieslo neobmedzenú moc. Od druhej polovice 20. rokov 20. storočia sa v zemi začali postupne usídľovať talianski obyvatelia, prevzali niektoré

ministerstvá, mali vplyv na ekonomiku a obchod, talianske spoločnosti budovali prístavy, komunikácie... Až nakoniec 7. 4. 1939 bolo Albánsko anektované Mussoliniho Talianskom. Po ich kapitulácii v roku 1943, vystriedalo nadvládu nad krajinou fašistické Nemecko. V tých časoch sa v krajine tvorili 2 opozičné hnutia: „nacionalisti“ – následníci kráľa Zogua a podporovatelia Noliho vlády a „partizánske“ skupiny - prívržencov Envera Hodžu a Mehmeta Shehua, ktorí vytvorili komunistickú stranu a v roku 1944 na kongrese v Permetisa aj zložili vládu. V septembri toho roku začali oslobodzovacie akcie Tirany, obliehanie a pouličné bitky trvali 19 dní, až nakoniec partizánske jednotky s podporou Britov vyhnali v novembri definitívne posledné nemecké jednotky. V krajine na dlhé desaťročia zavládol komunistický režim. (Hradečný et al., 2008)

1.6.6. Éra komunistickej vlády

Autori Biberaj a Prifti (2016) opisujú, že po 2. svetovej vojne bolo Albánsko v zúboženom stave, trpelo hladom, epidémiami, negramotnosťou, chudobou, krvnou pomstou, zotročovaním žien... Komunistická vláda preto zakročila radikálnym modernizačným programom na zlepšenie sociálneho a ekonomického života. Hradečný et al. (2008) dopĺňa, že majetky politických utečencov boli skonfiškované, priemysel, bankovníctvo, doprava a obchod boli znárodnené a do platnosti vošiel zákon na úpravu vlastníctva pôdy a vzniku spoločných statkov a družstiev. No na druhej strane bolo zrovnoprávnené postavenie žien a zakázala sa inštitúciu na krvnú pomstu. Po incidente¹ v Korfskej úžine v roku 1946 sa po dlhých rokoch preťali vzťahy Albánska s Veľkou Britániou a Spojenými štátmi americkými. Finančnú a politickú pomoc im poskytla komunistická Juhoslávia, neskôr sa stali závislí na dodávkach technickej pomoci a špecialistov zo Sovietskeho zväzu. V tej dobe sa na krátku dobu z nich stala moderná industriálna krajina. Po nezhodách odstúpili od Varšavskej zmluvy a svoju pozornosť otočili k maoistickej komunistickej Číne. Po ich vzore zakázali vyznávanie náboženstiev, zbúrali kostoly, vyhnali alebo zabili kňazov a moslimských duchovných a vyhlásili sa za 1. svetový ateistický štát. Po Maovej smrti v roku 1976 stratili aj posledného spojenca a podporovateľa a začali raziť politiku uzavretosti a sebestačnosti. Hodža zomrel v roku 1985 a bol nahradený 1. tajomníkom komunistickej Strany práce Albánska (PPSH) Ramizom Aliom, ktorý uvoľnil režim,

¹ Incident v Korfskej úžine – v oktobri 1946 dva britské torpédoborce stroskotali na mýnovom poli v úžine medzi Korfu a pobrežím, zomrelo 40 ľudí. Vina padla na Albánsko, ktoré malo míny nastražiť len nedávno, bolo postavené pred medzinárodný súd a odsúdené k zaplateniu kompenzácií. (Hradečný et al., 2008)

dovolil vycestovať, vyznávať náboženstvo alebo zahraničné investície. Vplyvom pádu komunistických štátov v Európe sa ani Albánsku nevyhli študentské protesty, ničenie sôch Envera Hodžu, stykom so západným svetom a rozvojovej pomoci. Pád totalitného režimu nastal v roku 1991 a v marci nasledujúceho roku slobodné voľby vyhrala opozičná strana - Demokratická strana Albánska (PDSH).

1.6.7. Demokratické Albánsko

Vláda PDSH na čele s prezidentom Salim Berishom ekonomiku stabilizovala, no bola poznačená zatýkaním bývalých vysoko postavených politikov komunistickej strany. Vládla až do zvrhnutia v roku 1997 kvôli krachu celej ekonomiky a „pyramídových“ investičných schém. Neznalí a dôverčiví obyčajní ľudia prišli o celé svoje úspory a začali plieniť sklady zbraní a štátny majetok. Túto anarchiu zastavil až príchod Medzinárodných mierových jednotiek a nové demokratické voľby. Tie vyhrala Albánska socialistická strana (bývalá PPSH) so staronovým premiérom Fatosom Nanom a zostali pri moci až do volieb v roku 2005. Uzákoniť sa nová ústava a radikálnejšie sa začala riešiť národnostná albánska otázka v susedných štátoch. (Hradečný et al., 2008) Po vypuknutí krízy v Kosove v roku 1999 Albánsko prijalo podľa informácií Tomáša Chrobáka et al.(2016) 450 000 utečencov a čelilo nárastu pašeráctva a organizovaného zločinu. Ukludnenie tejto situácie znamenalo až skončenie vojny v Kosove. 90. roky v krajine boli teda poznačené skorumpovanými voľbami, absenciou demokratickej tradície a bojkotom výsledkov volieb prehranými stranami, snahou o prevraty alebo politizáciou súdnictva a zatýkaním. Situácia sa výrazne nezmenila ani po začiatku 21. storočia, stále proti sebe bojovali 2 opozičné bloky, socialisti a demokrati. Demokrati vládli od spomínaného roku 2005 až do volieb 23. 6. 2013, kedy ich vystriedala koalícia Socialistického hnutia pre integráciu a Socialistickou stranou s premiérom Edim Ramom, ktorí tvoria aktuálnu vládu.

1.7. Politika

Albánsko je parlamentná demokracia so 140 poslancami v parlamente volenými na 4-ročné obdobie. 100 z nich je volených priamou voľbou, zvyšných 40 pomerovým zastúpením parlamentných strán. Hlavou štátu je prezident volený parlamentom na obdobie 5 rokov. (Biberaj a Prifti, 2016). Aktuálne tento post zastáva Bujar Nishani od roku 2012, no v tomto roku sa majú odohrať tak voľby prezidenta v parlamente, ako aj 18. 6. 2017 parlamentné voľby. (ElectionGuide, 2017)

1.8. Hospodárstvo

Tak ako ostatné komunistické krajiny, aj albánska ekonomika mala spoločné rysy: centrálné plánované hospodárstvo (5 ročný plán), kolektivizované poľnohospodárstvo, zoštatnený priemysel a nerastné zdroje, súkromné spoločnosti boli striktné zakázané. Národnou teóriou bola sebestačnosť, dokonca bola štátom zakázaná akákoľvek zahraničná pomoc vrátane pôžičiek alebo zahraničných investícií, čo pre krajinu znamenalo dlhotrvajúcu izoláciu od okolitého sveta.

Albánsko prekonalo veľký hospodársky pokrok od spomínaného prevratu v roku 1991. Jeho transformácia z centrálné plánovanej na tržnú ekonomiku spolu so strategickými investíciami od Spojených štátov amerických, Európskej únie a Medzinárodného menového fondu dosiahla úspech. Táto premena bola prehĺbenejšia z dôvodu dlhoročnej politiky izolácie a sebestačnosti. (Biberaj a Prifti, 2016) Z chudobnej a výhradne poľnohospodárskej krajiny sa od roku 2008 stala krajina s vyššími strednými príjmami a za toto obdobie znížila počet ľudí žijúcich pod hranicou chudoby takmer na polovicu. Albánsko si dobre vedie aj v hospodárskom raste, minulý rok dosahoval 3,4% HDP a od hospodárskej krízy má tendenciu rásť. Pozitívny faktor je aj zloženie sektorov na tvorbe HDP, ktorý vedú služby. (The World Bank, 2017b)

1.8.1. Služby

Služby patria k najdynamickejšie sa rozvíjajúcemu sektoru hospodárstva. Central Intelligence Agency (2017) udáva, že sa v roku 2016 podieľali na tvorbe HDP 63,5%. Jedná sa najmä o cestovný ruch, telekomunikácie, bankové a poisťovacie služby. Výsledok autorka Mravíková (2014) pripisuje liberalizácií trhu, zlepšovaniu technológií v informačných službách a rastu objemu finančných služieb. Napriek tomu, že cestovný ruch pred rokom 1991 skoro neexistoval, do budúca má cestovný ruch veľkú perspektívu, morské pobrežie, klíma, prírodné, kultúrne a historické krásy. K zlepšovaniu cestovného ruchu napomáha aj skvalitnenie služieb, výstavba nových ubytovacích kapacít, komunikácií a rekreačných stredísk pre voľný čas turistov.

1.8.2. Poľnohospodárstvo

Napriek veľkým dotáciám počas komunistickej éry do poľnohospodárstva na skvalitnenie pôdy, zavlažovania, používanie nových hnojív sa toto odvetvie stretáva s viacerými

problémami. Stále existujúce tradičné obrábanie pôdy, nízka mechanizácia, nevyhovujúca infraštruktúra, nedostatok základných surovín, nevzdelaný pracovníci... Takmer polovica celkovej ekonomicky aktívnej populácie je zamestnaná v poľnohospodárstve, čo predstavuje 1/5 z HDP krajiny a radí sa medzi 2. najprosperujúcejší sektor ekonomiky, avšak stále zostáva najdôležitejším príjmom v chudobných vidieckych oblastiach krajiny. Najdôležitejšími plodinami sú pšenica, kukurica, cukrová repa, melón. Často sa môžeme stretnúť aj s jablkami, slivkami, hroznom, vlašskými orechmi a zeleninou, na južnom pobreží s dostatočnou závlahou sa darí citrusovým plodom, figám a olivám. Z hospodárskych zvierat sú najpočetnejšie zastúpené ovce, kozy, hovädzí dobytok a prasatá. S prístupom k Jónskemu a Jadranskému moru a aj na vnútrozemských sladkovodných jazerách má veľký potenciál rybolov (kapre, pstruhy, lastúrniky, kôrovce alebo sardely pre export). (Biberaj a Prifti, 2016)

1.8.3. Priemysel

Albánsko je bohaté na nerastné suroviny. Juhozápad krajiny je obdarený ložiskami ropy a zemného plynu, prírodného asfaltu, Severovýchod a centrálna hornatá časť má zásoby chrómu (v roku 1980 1. v produkcii), medi, železa, niklu a uhlia.

Krajina má celkom dobre rozvinuté odvetvia priemyslu vďaka dlhoročnej politike sebestačnosti. Avšak bankský, chemický a výrobný priemysel je už dnes na ústupe a tvorí iba asi 1/5 celkového HDP. Vedúce odvetvia dnes zastrešujú potravinársky a nápojový priemysel, stavebný a spracovateľský priemysel ropy, odevov a cementu.

Albánsko sa môže pochváliť rozsiahlou riečnou sieťou, ktorá má dôležitý význam pre výstavbu vodných elektrární a prevažná energia pochádza z tohto zdroja. Na konci komunistickej éry využívali túto výhodu efektívne a krajina patrila k dôležitým exportérom (vodné elektrárne hlavne na rieke Drin a významný závlahový systém). Bohužiaľ situácia sa zmenila a jedným z najväčších prekážok rastu je považovaný nedostatok elektrickej energie (nespoľahlivé dodávky, zastaraná infraštruktúra, straty v sektore energetiky nahrádzané štátom). (Biberaj a Prifti, 2016).

1.8.4. Zahraničné investície a obchod

V posledných rokoch sme zaznamenali nárast aj priamych zahraničných investícií, ktoré v roku 2014 dosiahli 806,4 miliónov EUR. K najväčším obchodným a investičným

partnerom Albánska patrí susedné Taliansko a Grécko, s ktorými je späté historickými a kultúrnymi vzťahmi. Častý je aj prílev kapitálu niektorých moslimských krajín napr. Saudskej Arábie a Turecka. K najatraktívnejšiemu sektoru patrí cestovný ruch. Medzi najdôležitejšie medzinárodné spoločnosti sídlia v krajine patria Vodafone, Petroleum Bankers (Kanada), Raiffeisen Bank, Kurum (Turecko), Edil Cento (Taliansko), EVN (Rakúsko)... Prekážky, ktoré bránia príchodu nových nadnárodných firiem a prílevu kapitálu je zlé zásobovanie elektrickou energiou, korupcia, nezamestnanosť (2015: 17,3%), organizovaný zločin, nekvalitná legislatíva s neefektívnym súdnictvom, zásahy štátu do ekonomiky. (Mravíková, 2014) Krajina má najvyšší štátny dlh na Balkáne, ktorý podľa informácií Central Intelligence Agency (2017) činil v roku 2016 71% HDP.

V rámci Balkánu Albánsko patrilo medzi jeden z malého počtu štátov, ktoré sa s finančnou krízou vysporiadalo bez väčších strát. Mravíková (2014) dôvod vidí v nízkej integrácii na globálne trhy, zo slabej integrácie a úzkou prepojitelnosťou s Gréckom a Talianskom, preto prišli negatívne dopady krízy až s oneskorením. Od tej doby má však zahranično-obchodná výmena krajiny pozitívny rast. Export v roku 2016 dosiahol hodnoty 810,5 miliónov dolárov. Najviac sa vyviezlo odevov, obuv, asfalt, kovy a železná ruda, ropa, zelenina, ovocie a tabak. Medzi najdôležitejších exportných partnerov patrilo zo 43,4% Taliansko, nasledovalo Kosovo, USA, Čína, Grécko... Na druhej strane import krajiny činil v roku 2016 3,613 biliónov dolárov. Krajina bola odkázaná na dovoz hlavne mechanizmov (elektrické stroje a zariadenia, nástroje), vozidiel, textilu, chemických výrobkov a niektorých druhov potravín. Dovážajúcimi krajinami je najmä Taliansko (33%), nasledujú Čína, Grécko, Turecko, Nemecko...

Dôležitý vplyv na ekonomický rast majú remitencie, pred finančnou krízou sa pohybovali medzi 12-15% HDP, dnes klesli a zostávajú okolo 6%. S tým sa spája problém odlevu mozgov, ktorí sa sťahujú za prácou najmä do Grécka alebo Talianska. (Central Intelligence Agency, 2017)

1.8.5. Členstvo v zahraničných organizáciách

Albánsko je členom niekoľkých dôležitých svetových organizácií napr. OSN, NATO (2009), WTO, Rada Európy (COE), Organizácií pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE), Organizácie islamskej konferencie (OIC), Únie pre Stredozemie (UfM: jeden zo zakladajúcich členov). (Mravíková, 2014) Od roku 2003 je potenciálnym kandidátom na

pristúpenie k Európskej únii, formálne požiadalo o členstvo 28. 4. 2009 a dnes ma kandidátsky status, no ešte dlhú cestu pred sebou spojenú s ekonomickými, inštitucionálnymi, právnymi a demokratickými reformami. (Chrobák et al., 2016)

1.8.6. Doprava

Letecká: 4 letiská, 1 s medzinárodným významom v Rinas

Na tiranskom medzinárodnom letisku Matky Terezy (podľa blízkej dediny sa môžeme častejšie stretnúť s názvom letisko Rinas) odbavuje pasažierov aktuálne 17 leteckých spoločností (napr. Austrian Airlines, British Airways, Turkish Airlines alebo Lufthansa). (Tirana International Airport, 2014)

Železničná: 677 km, hlavná trať z Podgorice (Čierna Hora) do Vlory

Cestná: 18 000 km, väčšina infraštruktúry v zlej kvalite, asfaltované sú len hlavné ťahy, čo predstavuje 7020 km, výnimkou je 4-prúdová diaľnica z medzinárodného letiska v Rinas do Tirany. Vozový park zastaraný (autá, autobusy), slabé značenie, nedodržiavanie dopravných predpisov vodičmi.

Námorná: 17 obchodných prístavov, najvytŕženejšie Durres, Vlore, Sarande, Shengji... a 41 km vnútorných riečnych ciest

Do Albánska sa celoročne dá dostať aj trajektom alebo lodnou dopravou, najlepšie spojenie z prístavov z ostrova Korfu alebo talianskych prístavov (Bari, Ancona...) (Central Intelligence Agency, 2017 a Gloyer, 2016)

1.9. Demografia

1.9.1. Etnické skupiny

Albánsko patrí medzi jednu z najhomogénnejších krajín na svete. Väčšina obyvateľov sa hlási medzi etnických Albáncov, národnostné menšiny môžeme väčšinou nájsť v špecifických regiónoch. Podľa posledného sčítania v roku 2012 (nepovinná otázka) 82,6% patrilo už spomínaným Albáncom, najpočetnejšou menšinou sú Gréci s 0,9%, žijúci najmä na juhovýchode krajiny a aktívne sa zúčastňujú na politickom živote so stranou Osoria. Druhým najpočetnejším etnikom sú s 0,3% Vlachové (Arumuni, pôvodní sezónni pastieri s jazykom podobným rumunčine) a Rómovia žijúci často na hranici chudoby.

Nezanedbateľným etnikom sú aj Egypťania (potomkovia Egypťanských vojakov, ktorí prišli s armádou Alexandra Veľkého) a slovanské osady, ktoré sa hlásia macedónskemu etniku. (Gloyer, 2016)

Albánci sa ešte detailnejšie delia na 2 podskupiny: Gegovia a Toskovia. Ide o historické pozostatky vyvinuté z kmeňových skupín a mierne sa odlišujú v histórii a kultúre. Gegovia obývajú hornatý sever krajiny, sú to bývalí pastieri, ktorí sú stále verní svojej tradícií. Toskovia žijúci na juhu boli viac otvorenejší zahraničným vplyvom a poľnohospodárskej činnosti. Po 2. svetovej vojne a vplyvom komunistického režimu sa toto klanové rozdelenie potlačilo, no jednotlivé skupiny podporujú demokratickú alebo socialistickú stranu. (Biberaj a Prifti, 2016)

Zložitou otázkou zostáva celkový počet Albáncov žijúcich na celom svete, pretože je ťažké určiť hranicu v albánskych diaspórach v susedných krajinách. Podľa informácií dostupných na Encyclopaedia Britannica (Biberaj a Prifti, 2016) sa odhaduje asi 7 miliónov etnických Albáncov, ktorých viac ako polovica žije v inej krajine. Podľa predpokladov Tomáša Chrobáka et al. (2016) nie je možné vylúčiť, že Albánsko bude vtiahnuté do konfliktu so susednou krajinou, kvôli búriacim sa albánskym minoritám v Macedónsku a južnom Srbsku alebo existencií 2. národnostného albánskeho štátu - Kosova. V menšinách sú Albánci zastúpení aj v Taliansku, Grécku, Turecku, USA, kam emigrovali za lepšou ekonomickou situáciou.

Obr. č. 2: Rozšírenosť albánskeho národa

Zdroj: <http://www.wikiwand.com/sh/Albanci>

1.9.2. Jazyk

Albánčina sa radí do skupiny indoeurópskych jazykov, rovnako ako napr. gréčtina, taliančina alebo čeština. Spoločné gramatické prvky zdieľa spolu s rumunčinou, no patrí do vlastnej jazykovej vetvy. Z historických dôvodov, kedy po stáročia bola pod cudzou nadvládou je jazyk obohatený o turecké, latinské alebo grécke výrazy. Albánčina patrí medzi jeden z najťažších jazykov v Európe na výslovnosť s rôznymi dialektmi a nárečiami v rôznych regiónoch. (Gloyer, 2016)

1.9.3. Náboženstvo

Albánsko sa nachádza na rozhraní 3 dôležitých náboženstiev. Sunnitský islam, rozšírený najmä v centrálnej časti krajiny je pozostatkom Osmanskej ríše od 15. do 20. storočia. Konvertovanie na islam malo častokrát praktický charakter ako napr. dane alebo právo nosenia zbrane. Kresťanská komunita vytrvala hlavne v severnej a vo vysokohorskej časti. Tieto oblasti historicky spadali pod správu Benátskej republiky. Juh krajiny s rozšíreným pravoslávny náboženstvom patril pod kontrolu Byzantskej ríše a dodnes tu žije silná grécka menšina. V roku 1967 albánska komunistická vláda zakázala vyznávať akékoľvek náboženstvo, zatvorila alebo zničila kostoly a mešity, skonfiškovala ich bohatstvo a tak premenila krajinu na dlhých 45 rokov na 1. ateistický štát na svete. Uvoľnenia sa dočkali až v roku 1991 po páde vlády. Spoľahlivé informácie o počte vyznávačov náboženstva sme sa dozvedeli až v spočítaní obyvateľov z roku 2011. To uvádza 57% moslimov, 10% katolíkov, 7% pravoslávnych a asi 2% vyznávačov beктаšizmu.² Jednalo sa o nepovinnú otázku a preto 16% respondentov zostalo nezodpovedaných. (Biberaj a Prifti, 2016 a Gloyer, 2016)

² Bektašizmus je súfistický islamský rád, založený v 13. storočí. Veria, že človek môže dosiahnuť spojenia s bohom prostredníctvom svojich osobných kvalít a skúseností za pomoci rozjímania. O jeho rozšírenie sa starajú derviši alebo baba, ktorí vkladajú do ich učenia miestne tradície a náboženské myšlienky. Rozmach dosiahli v 19. storočí, kedy konvertoval aj Ali paša Tepelenský. (Gloyer, 2016)

2. Cestovný ruch

2.1. Koncept cestovného ruchu

Svetová organizácia cestovného ruchu (UNWTO) turizmus definuje ako: „Aktivity osôb cestujúcich a zostávajúcich na mieste mimo ich zvyčajného prostredia na dobu nepresahujúcu viac ako jeden rok z dôvodu trávenia voľného času, obchodu alebo iného zámeru.“ (World Tourism Organization, 2017)

Medzinárodný cestovný ruch patrí medzi jedno z najrýchlejšie sa rozvíjajúcich odvetví hospodárstva. Tvorí asi 10% celkového celosvetového HDP, každý 11. pracovník pracuje v odvetví cestovného ruchu a v roku 2015 generoval zisk 1.5 triliónov US dolárov na exportných príjmoch. V dnešnej dobe by sa dalo povedať, že má turizmus dôležitú funkciu. V niektorých krajinách predstavuje najpodstatnejšiu časť prílevu financií do národného hospodárstva. Ľuďom prináša možnosť spoznať iné krajiny sveta, nové kultúry, ľudí, je zdroj poznatkov a informácií, dodáva väčší prehľad o svete a v dnešnej uponáhľanej dobe dodáva odpočinok. (World Tourism Organization, 2017)

Autorka Závodná (2015) upozorňuje, že fenomén globalizácie podnietil rozšírenie cestovného ruchu a stal sa dostupnejším aj pre širokú verejnosť. Novým trendom v oblasti sa stalo objavovanie nových, zatiaľ nepoznaných a nepreľudnených miest. Na svete ich už veľa nezostalo a mnoho z nich sa nachádza na územiach chudobných štátov. Tie nevenujú pozornosť ochrane a správe životného prostredia, berú ho skôr ako nástroj na obohatenie sa a podporujú fenomén tzv. „masovej turistiky“. Pretože nie všetci turisti sú rovnako ohľaduplní a uvedomelí. Intenzita negatívnych dopadov závisí na dĺžke pobytu a zvolenej forme, počte a vlastnostiam turistov, spôsobu ubytovania, doprave a pod. Na druhú stranu Štýrský (2011) je toho názoru, že vnímanie turizmu sa už zmenilo, nejedná sa len o „neudržateľný masový cestovný ruch“, ktorý je charakteristický stále narastajúcimi hotelmi, stravovacími zariadeniami, lyžiarskymi strediskami... Návštevníci sa vracajú k podstate cestovania a to k spoznávaniu krajín a kultúr a prihliadajú aj na environmentálne, kultúrne, sociálne, historické a politické dopady. Obidvaja autori (Závodná, 2015 a Štýrský, 2011) sa ale zhodujú, že správnou voľbou by nebola cesta úplného zákazu turizmu, ale riešením sa môže stať koncept udržateľného cestovného ruchu a nové menej tradičné odvetvia ako napr. ekoturizmus, agroturistika alebo horská udržateľná turistika.

2.2. Udržateľný cestovný ruch

2.2.1. Definícia udržateľného cestovného ruchu

V literatúre sa môžeme stretnúť s veľa definíciami udržateľného cestovného ruchu.

Závodná (2015) vysvetľuje tento pojem pomocou slovesa udržovať, čo znamená vedome a aktívne usilovať o zachovanie systému v požadovanom rovnovážnom stave.

Štýrský (2011) charakterizuje udržateľný turizmus ako „taký turizmus, ktorý plne zohľadňuje jeho súčasné a budúce ekonomické, sociálne a environmentálne dopady, pričom sa venuje potrebám návštevníkov, priemyslu, prostrediu a hostiteľských komúnit.“

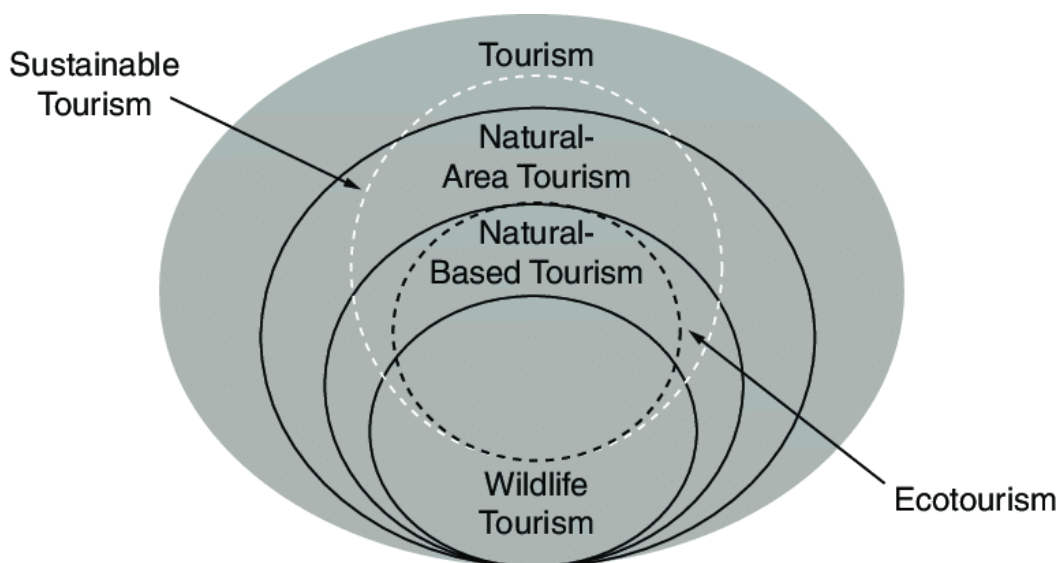
Nakoniec Houška (2014) si ho predstavuje ako „rozvoj založený na takom riadení všetkých zdrojov a aktivít cestovného ruchu, ktoré vedú k uspokojeniu súčasných a budúcich ekonomických, sociálnych a zážitkových potrieb návštevníkov a rezidentov so zachovaním kultúrnej integrity, biodiverzity, procesov a väzieb v ekosystémoch a rozvíjania systému životných hodnôt návštevníkov i obyvateľov regiónu.“

2.2.2. Vymedzenie konceptu udržateľného turizmu

Nejednotnosť názorov vo vedeckých kruhoch panuje aj ohľadom vymedzenia tohto konceptu. Niektorí autori tvrdia, že ide o jednoznačnú formu turizmu s príslušnými vlastnosťami, iní pokladajú udržateľný turizmus za prístup, ktorý môže byť aplikovaný na všetky formy turizmu, dokonca aj na „masový turizmus“³, ktorý je pokladaný za opak udržateľnosti v turizme. (Cater et al., 2015)

³ Masový turizmus predstavuje hromadný cestovný ruch s veľkým počtom návštevníkov a skupín, veľkokapacitných ubytovní, dopravných prostriedkov a stravovacích zariadení. (Pásková a Zelenka, 2002)

Obr. č. 3: Udržateľný cestovný ruch ako prístup na formy turizmu

Zdroj: https://www.researchgate.net/figure/283215188_fig1_Fig-1-Relationship-between-sustainable-tourism-ecotourism-and-some-of-the-main-forms, upravené autorkou

Udržateľný turizmus ako prístup ilustruje obrázok č. 3. Diagram predstavuje súhrnný turizmus (najväčší kruh) a jeho parciálne formy. Prvá podmnožina predstavuje taký turizmus, ktorý sa odohráva v prírodnom prostredí, ale neprichádza s ním do interakcie (napr. závesné lietanie), na rozdiel od nasledujúcich, ktoré si na ňom zakladajú (napr. geoturizmus) a najmenšia podmnožina konkrétne zameraná na druhy voľne žijúcich zvierat (napr. pozorovanie vtákov). Potom Udržateľný turizmus je braný ako prístup použiteľný na všetky formy turizmu. (Cater et al., 2015)

2.2.3. Vybrané formy cestovného ruchu

Existuje veľa spôsobov delenia cestovného ruchu na jeho formy. Ešte viac sa autori líšia v názoroch, ktoré z nich sa dajú zaradiť aj do konceptu udržateľnosti. Závodná (2015) sem zaraďuje prírodný cestovný ruch, ktorý Šimková (2013) rozdeľuje na ekoturizmus a dedinský cestovný ruch, ten sa ďalej rozčleňuje na dedinskú turistiku, agroturistiku, ekoagroturistiku, chatárstvo a chalupárenie; geoturizmus a domorodý cestovný ruch.

Tieto pojmy sú vo výkladovom slovníku (Pásková a Zelenka, 2002) charakterizované ako:

Ekoturizmus: forma cestovného ruchu, ktorá sa drží filozofie nízkeho vplyvu na okolitý ekosystém. Môže sa odohrávať podľa únosnosti prostredia: peši, na koni, aute, bicykli,

dôležitý je zodpovedný prístup návštevníkov a prevádzkovateľov. Službu poskytuje poväčšine sprievodca z regiónu so znalosťou prostredia, odohráva sa najmä v chránených územiach a jeho typické aktivity sú pozorovanie živočíchov a vtáctva, poznávanie kultúrnych a historických pamiatok a akcií: hrady, zámky, historické cesty...

Dedinský cestovný ruch: Súhrnné pomenovanie formy cestovného ruchu odohrávajúce sa v dedinskom prostredí. Medzi hlavné aktivity patria prechádzky, jazda na koni, bicykli, starostlivosť o domáce zvieratá, konzumácia podomácky vyrobených potravín. Príťažlivosťou je kľudná krajina, pracovná aktivita, folklór, pešie trasy a cyklotrasy.

Geoturizmus: forma cestovného ruchu, ktorá propaguje zachovanie a ochranu geologického dedičstva a informuje o vývoji a fungovaní planéty. Ide o snahu UNESCO ochrániť geologické dedičstvo a jeho dejiskom sú národné parky, prírodná krajina alebo špecializované geoparky. (Cater et al., 2015)

Agroturizmus: jeho cieľom je spoznávanie alternatívneho spôsobu života, spätého s prírodou, priama účasť na poľnohospodárskych činnostiach, aktívny odpočinok, poznávanie pôvodných techník výroby potravín, jazda a chovanie hospodárskych zvierat. Väčšinou sa odohráva na dedinských rodinných farmách a je charakterizovaný využívaním existujúcich zdrojov a miestnych produktov, poznaním a kontaktom s miestnymi ľuďmi a zvykmi, spolužitím s prírodou a finančným prínosom pre miestnych.

Ekoagroturizmus: viz. Agroturizmus, rozdiel spočíva v pestovaní a konzumácií alternatívnych a zdravých potravín (napr. organické hnojivá).

Chatárstvo a chalupárenie: významná súčasť domáceho cestovného ruchu, ide o pobyt a rekreáciu na vlastných chatách a chalupách. Oživuje dedinské prostredie a prispieva k zveľadeniu ich okolia. Chalupárstvo sa pokladá za ekologickejšiu formu CR z dôvodu organickejšieho umiestnenia oproti chatárstvu.

Domorodý cestovný ruch: návšteva zaujímavých národností sveta, sledovanie ich spôsobu života a zvykov. Carter et al. (2015) dodáva, že má priaznivý dopad na zmiernenie chudoby, komunitný rozvoj, spájanie a pochopenie medzi kultúrami. Je však nutné dávať si pozor na negatívne dopady, ako vymiznutie kultúry alebo premena podľa dopytu návštevníkov.

Pri šetrnom zaobchádzaní a používaní udržateľných princípov sem môžeme zaradiť aj horskú turistiku, viz. Kapitola 3. Horský turizmus.

Medzinárodná organizácia pre cestovný ruch (UNWTO) a Svetová banka (WB) pokladajú udržateľný cestovný ruch ako nástroj odstránenia chudoby, boja za ochranu životného prostredia, prostriedok spoznávania civilizácie a kultúrneho dedičstva, posilnenia mieru vo svete a v neposlednej rade prispieva k implementácii trvalo udržateľného rozvoja najmä v rozvojových krajinách. (World Tourism Organization, 2015) Jeden z najzraniteľnejších ekosystémov, ktorý postihuje degradácia životného prostredia, nepokoje a chudoba obyvateľov sú horské oblasti. Ich udržateľným rozvojom sa zaoberá aj Kapitola 13 v Agende 21⁴. Jednu z aktivít, ktorá by prispievala k udržateľnému rozvoju a ochrane životného prostredia stanovili práve na posilňovanie udržateľného turizmu v týchto oblastiach. (United Nations, 1992) K dosiahnutiu týchto cieľov by mohol slúžiť aj rok 2017, ktorý bol Valným zhromaždením OSN vyhlásený za Medzinárodný rok udržateľného turizmu pre rozvoj. (World Tourism Organization, 2015)

⁴ Agenda 21 je jeden zo základných dokumentov pojednávajúcí o udržateľnom rozvoji. Bol prijatý v roku 1992 na Konferencii o životnom prostredí a rozvoji v Rio de Janeiro, taktiež nazývanom Summit Zeme. Snaží sa uplatniť princípy udržateľného rozvoja na 4 základné celky: sociálny a ekonomický rozmer (boj proti chudobe), zachovanie a riadenie zdrojov v prospech rozvoja (ochrana prírodných zdrojov – ovzdušia, biodiverzity, hôr) posilňovanie úloh dôležitých skupín (žien, detí, roľníkov) a prostriedky implementácie (financovanie, vzdelanosť, informovanosť). (Pásková a Zelenka, 2002)

3. Horský turizmus

Pohoria pokrývajú asi 24% povrchu Zeme, nachádzajú sa na všetkých kontinentoch, zasahujú do nich rôzne druhy klimatických pásiem od púští cez lesy až po polárnu krajinu a sú domovom pre 12% populácie. (United Nations Environment Programme, 2007)

Hory od nepamäti lákali pozornosť ľudí. Stali sa ich domovom, obživou, symbolom národov a hrdinstiev. Dnes v dobe globalizácie, keď ustupuje do úzadia poľnohospodárska činnosť a väčšina obyvateľstva žije v mestách, im kopce ponúkajú únik od každodenných starostí a zabezpečujú im relax, oddych, čerstvý vzduch a čistú vodu, krásne výhľady a čoraz častejšie športové aktivity. Stávajú sa cieľom turistov, horolezcov, lyžiarov, bicyklistov, paraglidistov alebo kajakárov. (Marković a Petrović, 2013) S chuťou objavovať tieto majestátne končiare vznikol aj koncept horskej turistiky. Podľa informácií z dokumentu FAO (Debarbieux et al., 2014) tvorí návšteva horských oblastí až 15-20% z celosvetového turizmu. Na jednej strane má pozitívny prínos pri tvorbe nových pracovných miest a možností podnikania, vytvára výnosy pre miestnu komunitu a vedie k rozvoju tamojšej infraštruktúry. Na druhej strane pri neregulovanom voľnom pohybe má negatívny potenciál zničiť prírodné a kultúrne bohatstvo krajiny.

3.1. Dopady cestovného ruchu na horské oblasti

Obecne sa rozdeľujú dopady cestovného ruchu na 3 základné oblasti udržateľnosti (Závodná, 2015): ekológiu a životné prostredie, spoločnosť a socio-kultúrne efekty a ekonomické aspekty. Tieto vplyvy sa dajú zovšeobecniť aj na turistiku v horských oblastiach, keďže stále ide o ľudskú činnosť pôsobiacu na životné prostredie.

3.1.1. Efekty na prírodné prostredie

Autorka Závodná (2015) stručne uviedla najzákladnejšie dopady ako: preťaženie infraštruktúry (aj ubytovacích kapacít), zvýšenie znečistenia prírody, používanie zdrojov, tvorba pevných odpadov, degradácia kultúrneho dedičstva, ekologické dopady a umelé osídlenie.

Pásková (2009) rozvíja takzvané „turistické znečistenie“, pomenováva jeho priame dopady, no treba si uvedomiť, že niektoré sú vytvárané ľudskou činnosťou všeobecne.

Emisie:

1. priamo: uvoľňovanie látok a energie do životného prostredia (cestná a letecká doprava, nočné lyžovanie, kúrenie...)
2. nepriamo: používa pri výstavbe a aktivitách zdroje, pri ktorých spracovaní alebo likvidácií dochádza k emisiám (elektrická energia)

Ku globálnemu otepľovaniu prispieva aj výstavba infraštruktúry, konkrétne záber pôdy, odlesňovanie a premena krajiny. Turisti svojou činnosťou ďalej môžu spôsobiť znečistenie vody a pôdy, zvýšenie hlučnosti, čo má za následok rušenie živočíchov (napr. pri rozmnožovaní).

Eróziu pôd v horských oblastiach spôsobuje rozširovanie ciest, lyžiarske strediská, vyšľapávanie nových turistických chodníkov mimo značených trás, zostup na nespevnených cestičkách alebo zárezy lán pri horolezeckej činnosti. Eróziou sa znehodnocujú aj kultúrne pamiatky a to vandalizmom, dotýkaním alebo nadmernou návštevou turistov. Samostatným problémom zostáva aj pošľapávanie vegetačného krytu, zavlečenie cudzorodých druhov neúmyselne alebo pre zvýšenie atraktívnosti, ničenie biodiverzity: trhanie vzácnych rastlín, lovenie živočíchov, odnos vzácnych kameňov a skamenelín.

Straaten (Briassoulis a Straaten, 2000) považuje za najpálčivejší environmentálny problém lyžiarske strediská. Poukazuje na eróziu svahov, ničenie vysokohorskej vegetácie, rúbanie lesov na výstavbu nových zjazdoviek, spotrebu elektrickej energie na lyžiarske vleky a neprirodzený umelý sneh. Problémom zostávajú lyžiarske svahy aj cez leto, keď sú nevyužívané a kazia prírodnú scenériu.

3.1.2. Socio-kultúrne efekty

Kým vplyvy na životné prostredie majú skôr negatívny charakter, socio-kultúrne efekty sa dajú rozdeliť na pozitívne a negatívne. Pásková (2009) však pripomína, že tieto vplyvy majú dlhodobejší, nie tak zreteľný charakter, prelínajú sa s globálnymi dopadmi. Sú preto náročnejšie merateľné a subjektívne zhodnotiteľné, či ide o pozitívny alebo negatívny vplyv.

Medzi pozitívne dopady bezpochyby patrí pomoc pri redukcii chudoby. Horský turizmus vytvára voľné pracovné miesta, čím zvyšuje zamestnanosť, príjmy rodín, nové hospodárske možnosti: (energiu, prístup k vode, infraštruktúre...). Prispieva aj

k rovnoprávnosti pohlaví, keďže ide o odvetvie s najväčšou zamestnanosťou žien. (Závodná, 2015)

Negatívne účinky hlbšie rozoberá autorka Pásková (2009). Horský turizmus nepriaznivo pôsobí na miestne dedinské komunity zvýšením cien a infláciou, redukovaným prístupom k vode, energiám a infraštruktúre z nadmerného využívania turistami. Z kultúrneho a etnického hľadiska prináša znižovanie kultúrnej identity a prevzatie cudzích prvkov, tzv. „predstieranú realitu“, kedy dochádza k zvýrazneniu ľudovej kultúry (obradov, náboženstva) a zmene prirodzeného chovania na základe dopytu návštevníkov. Nie tak zreteľný efekt môže mať aj na stres obyvateľov z nadmerného počtu turistov, napodobovanie chovania zahraničných turistov, marginalizáciu domáceho obyvateľstva a rozdelenie spoločnosti na bohatých investorov a chudobné obyvateľstvo.

3.1.3. Ekonomické efekty

Ako už bolo spomenuté cestovný ruch generuje príjmy pre štát, firmy, podnikateľov a domácnosti, zvyšuje zamestnanosť a produkuje takzvaný „neviditeľný export“ – tok cudzích mien, ktorý prispieva k platobnej bilancii krajiny. Dochádza však aj k nespravodlivému hospodáreniu s príjmami, k sezónnej zamestnanosti, vytlačaniu domorodého obyvateľstva, k sociálnej nerovnosti a prihliadaniu na potreby turistov namiesto miestneho obyvateľstva. (Pásková, 2009 a Závodná, 2015)

3.2. Možné riešenie dopadov horského turizmu

Väčšina návštevníkov vysokohorských oblastí si pri ich návšteve neuvedomuje, že ide o najcitlivejšie oblasti na globálne a environmentálne zmeny. Postihuje ich postupné otepľovanie, topenie ľadovcov, znižovanie biodiverzity... Lokálne dedinské obyvateľstvo často žije pod hranicou chudoby, trpí nedostatočnou infraštruktúrou a ťažkou dostupnosťou, sociálnym, ekonomickým a politickým prehliadaním, čím stojí na okraji spoločnosti. Práve turizmus sa stal hlavným zdrojom príjmov pre veľa turistických oblastí, ktorý im dáva možnosť zlepšiť ich životný štandard. Prináša však so sebou aj veľa výziev. Je možné nájsť vhodnú formu rozvoja horských oblastí, ktorá by vyvážila potreby lokálnych komunit a potrieb turistov? Ktorá by neničila prírodné zdroje a ekosystémy, ale na druhej strane poskytovala radosť zo športu a spoznávanie nových miest? (Debarbieux et al., 2014)

Mountain agenda (Institute of Geography, University of Berne, Switzerland, 1999) riešenie vidí v udržateľnom horskom turizme. Musí však ísť o spoluprácu lokálnych komunit, štátov, politických činiteľov, neziskových organizácií, turistických agentúr a nájsť pochopenie a dodržiavanie aj u samých návštevníkov. Zodpovedné plánovanie a udržateľné hospodárenie prírodných zdrojov potom môže viesť k ochrane prírody (napr. národné parky), sociálnej a ekonomickej pomoci domácemu obyvateľstvu a prevýšeniu pozitívnych dopadov nad tie negatívne.

Program spojených národov pre životné prostredie (United Nations Environment Programme, 2007) zostavil príručku pre cestovné spoločnosti poskytujúce horskú rekreáciu, aby im poradil a zlepšil ich sociálne a environmentálne povedomie a priviedol ich na cestu udržateľného horského cestovného ruchu.

- 1) Informovanosť a vzdelanosť návštevníkov – pre zvýšenie atraktívnosti výletu, odlišnosti od iných je odporúčané využiť zvedavosť turistov a zvýšiť ich povedomie o divej zveri, vhodnom správaní a ochrane prírody.
- 2) Rozvoj infraštruktúry – dobre naplánovaná, prepracovaná a postavená infraštruktúra z lokálnych materiálov predchádza erózií, rušeniu zvierat, nekazí prostredie a zabezpečuje mimoriadnosť územia a bezpečnosť návštevníkov.
- 3) Zabezpečiť bezpečnosť a zdravie turistov – prispôbiť pohyb prírodným podmienkam a terénu, infraštruktúre, vybavenosti, schopnostiam skupín turistov a ich správaniu.
- 4) Interakcie s lokálnymi komunitami – používať lokálne zdroje a infraštruktúru ako finančnú pomoc domácim komunitám, udržiavať s nimi dobré vzťahy a konzultovať plány túry. Pre zamedzenie nadmerného využívania zdrojov a následným nedostatkom pre domorodcov je vhodné obmedziť kvantitu turistov; zdôrazniť kultúrne a sociálne správanie návštevníkov (ctiť domácu kultúru, náboženstvo a tradície, nefotografovať bez dovolenia...).
- 5) Pôsobenie na divokú zver – upozorniť a zakázať kŕmenie, hladkanie, otvorené ohne, nadmerný hluk a svetlo, prispôbiť farby oblečenia a obmedziť rýchlosť vozidiel na minimum, aby sme predišli úrazom ľudí aj zvierat, napadnutiam a závislosti zvierat na ľudskej pomoci.

- 6) Využívanie zdrojov, energie a doprava – používať zdroje (vodu, jedlo, drevo a energie) udržateľne a s rozmyslom, aby neboli ohrozené domorodé komunity ani ekosystémy. Minimalizovať motorizovanú prepravu, využívať lokálne prostriedky dopravy alebo ju zdieľať s inými turistickými spoločnosťami. Používať obnoviteľné a recyklovateľné príslušenstvo (baterky, variče...).
- 7) Odpady – minimalizovať znečistenie vzduchu, vody a pôdy. Odnieť si so sebou všetky odpadky, používať smetné nádoby na recyklovanie a trvalé alebo prenosné chemické záchody.
- 8) Zachovanie prírody a biodiverzity – spolupracovať s lokálnymi autoritami a komunitami na tvorbe udržateľných politík, zapájať sa do environmentálnych výskumov, počítaní živočíchov, poskytnúť finančné zdroje na ochranu prírody a zapojiť klientov do ochrany a monitorovania prírody.
- 9) Boj proti globálnemu otepľovaniu – podporiť zriadenia nových národných parkov, monitorovanie a výskumy, štátne, regionálne a lokálne politiky k ochrane prírody. Redukovať uhlíkové emisie a vzdelávať návštevníkov o vplyvoch globálneho otepľovania na horský ekosystém.

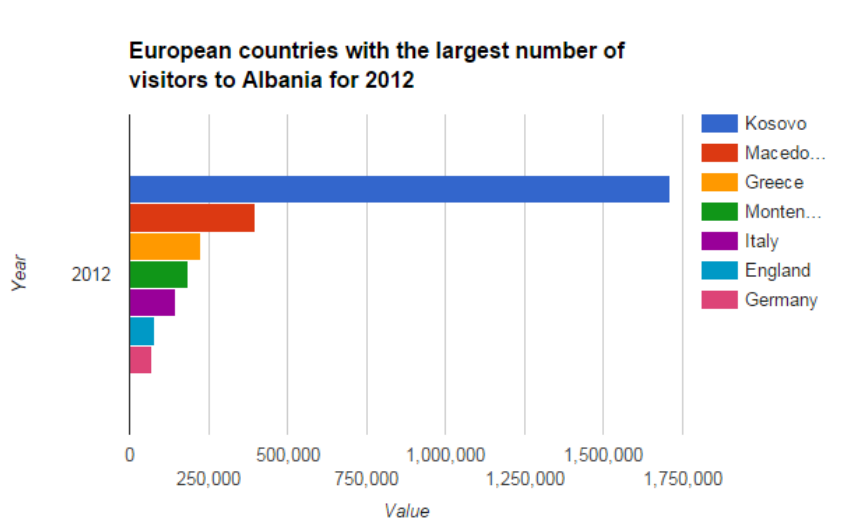
4. Udržateľný cestovný ruch na príklade vybranej krajiny Balkánu

4.1. Trendy cestovného ruchu v Albánsku

História Albánska sa odzrkadlila aj na cestovnom ruchu. Dlhé roky izolácie voči návštevníkom, investíciám a celkovému turizmu je možné pozorovať na nekvalitnej infraštruktúre a ubytovacích zariadeniach. Už v prvom roku počas transformácie zo socialistickej republiky sa cestovný ruch stal prioritou v rozvoji ekonomiky. Albánsko od tej doby urobilo veľký krok dopredu. Časopisy ako The Guardian, známy americkým turistickým sprievodcom Frommer's alebo LonelyPlanet zaradili Albánsko medzi krajiny, ktoré musíte navštíviť. (Keqi, 2015)

V roku 2015 počet návštevníkov dosiahol 4 131 000 a od roku 2012 má stále tendenciu rásť. V krajine minuli 1 311 miliónov US dolárov, tu však možno badať pokles oproti roku 2014 takmer o 380 miliónov USD. (The World Bank, 2017a) Dáta WTTC ukazujú, že na tvorbe HDP sa viac odzrkadľuje zahraničný cestovný ruch, ktorý tvorí až 73,8% ako ten domáci. (World Travel & Tourism Council, 2017) Najčastejším dôvodom návštevy turisti uviedli osobné dôvody (návšteva príbuzných), nasledovalo strávenie prázdnin a tranzit. (INSTAT, 2012) Bohužiaľ v týchto poskytovaných dátach má štatistický úrad Albánska značné nedostatky. Do Albánska v roku 2012 najviac cestovali turisti z okolitých krajín Kosova, Macedónska, Grécka, čo potvrdzuje aj Graf č.1. Dalo by sa povedať, že medzi najčastejších návštevníkov patrili zahraniční Albánci z okolitých krajín.

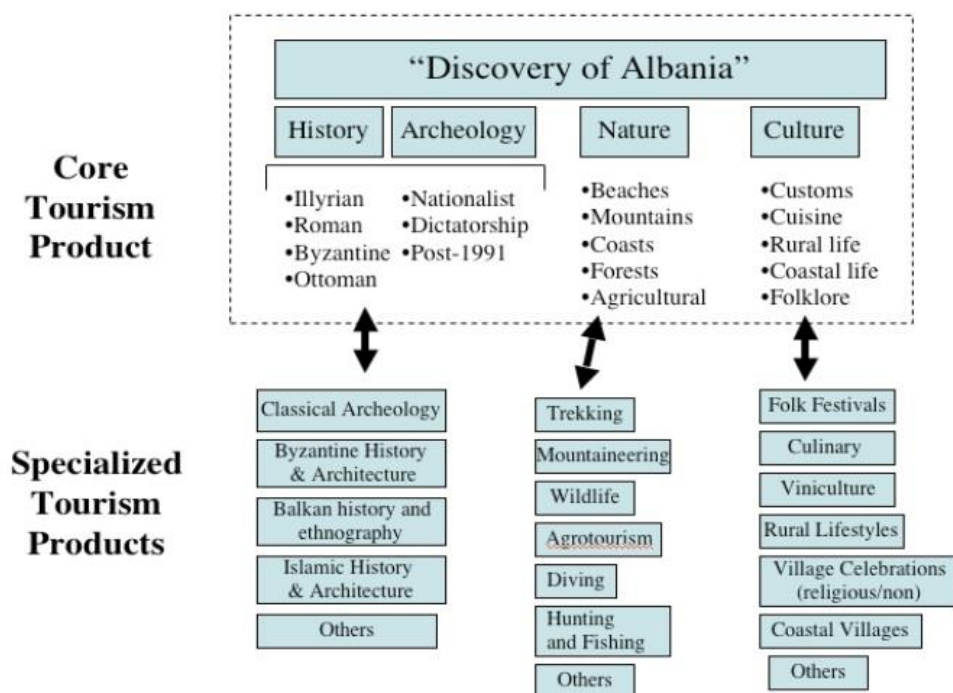
Graf č.1: Najpočetnejšie skupiny turistov v Albánsku z Európskych krajín za rok 2012

Zdroj: <http://open.data.al/en/lajme/lajm/id/731/Visitors-from-Europe-who-come-in-Albania>, upravené autorkou

4.2. Potenciál Albánska ako destinácie cestovného ruchu

Obr. č. 4: Hlavné turistické produkty, ktoré môže Albánsko ponúknuť

Zdroj: <https://www.slideshare.net/hoteleritourismalbania/strategy-of-tourism-2007-2013>,
upravené autorkou

Obrázok č. 4 ilustruje potenciál Albánska ako je definovaný v Sektorovej stratégii turizmu 2007-2013. Krajina bola vo svete propagovaná sloganom „Objavovanie Albánska“ a snažila sa vzbudiť záujem nie len o letnú dovolenku v krajine, ale hlavne o špecializované produkty turizmu ako ich vlastná história, turistika, agroturizmus, folklórne festivaly a dedinský spôsob života. (Republic of Albania, 2008)

4.2.1. Socio-kultúrne predpoklady

Albánsko sa môže popýšiť 2 zápismi v zozname UNESCO. Sú nimi starobylé mesto Butrint a historické centrum Gjirokastru a Beratu.

4.2.1.1. Butrint

Na zozname UNESCO kultúrnych pamiatok je Butrint zapísaný od roku 1992 vďaka výnimočnej kombinácii architektúry a stredozemskej prírody. Jedná sa o ruiny historického mesta odzrkadľujúce nadvládu Grékov, Rimanov, Byzantskej ríše, Benátčanov až po obsadenie Turkami. Dominantami sú divadlo, akropola, baptistérium, bazilika a ochranná

pevnosť. Nejde len o historickú hodnotu, ale v okolí sa nachádza aj Butrintský národný park s bohatou faunou a flórou chránenou Ramsarskou dohodou. (UNESCO, 2017a)

4.2.1.2. Gjirokaster a Berat

V roku 2005 doplnili Butrint na zozname kultúrnych pamiatok zachované historické centrá Gjirokastru a Beratu. Sú nevšedným archeologickým príkladom typickým pre Osmanskú ríšu. Vo filme *Albánie, kráska so špatnou povestí* charakterizujú Gjirokastru ako otomanské mesto s domami bez balkónov, kameňmi na strechách a veľkým počtom okien. Obidve mestá sú typické spolunažívaním náboženstiev a kultúrnych skupín. Nachádzajú sa tu mešity, kostoly, Berat oplýva ešte hradom Kala, na druhej strane Gjirokaster bazárom. (UNESCO, 2017b)

4.2.1.3. Mestá

Za návštevu stojí aj hlavné mesto Tirana s množstvom pamiatok, kostolov, mešít, múzeí a galérií. Turisticky obľúbené sú aj historické centrá a architektúra iných veľkých miest: Vlore, Durres, Korca, Shkoder alebo Sarande. (Infoalb, 2014)

4.2.1.4. Kultúra a kuchyňa

K Albánsku neodmysliteľne patrí aj jeho kultúra a kuchyňa. Bohatá mytológia, legendy a typický folklór, kroje a muzika ovplyvnené zmesou balkánskych, gréckych a osmanských vplyvov. V jedle prevláda taktiež zmes kultúr, používa sa najmä balkánske korenie, olivový olej, syry a jogurty, zelenina, mäso a ryby. Najznámejšie nápoje sú víno, koňak Skanderberg a tradičný alkohol rakija. (WALD TOUR travel agency, 2014)

4.2.1.5. Zaujímavosť Albánska - bunkre

Zaujímavosťou Albánska sú betónové ochranné bunkre. Boli postavané pod komunistickým režimom Envera Hodžu, zo strachu z invázie sovietskych vojsk (najmä po roku 1968 a obsadení Československa) alebo vojsk NATO. Ich počet sa odhaduje nad 750 000 a po krajine boli rozosiate doslova všade: na plážach, v neprístupných horách, na poliach, detských ihriskách alebo cintorínoch. Pre svoj vzhľad ich domáci volajú „betónové hríby“, postavené boli pre 1-2 ľudí so strelicami na každej strane. Niektoré sú už rokmi poznačené, no väčšina z nich sa zachovala dodnes. Boli premenené na ubytovania, múzeá, sklady, prístrešky pre zvieratá alebo umelcami pomalované rôznymi farebnými motívami. (Atlas Obscura, 2017)

4.2.2. Prírodné predpoklady

4.2.2.1. Albánske pobrežie

Najnavštevovanejším miestom v Albánsku je nepochybne Albánska riviéra. Pobrežie Jónskeho mora s rekonštruovanou infraštruktúrou európskeho charakteru, ponukou nočných klubov, podnikov, hudobných festivalov a letných športov láka ročne okolo 3,5 milióna návštevníkov. Albánsko však môže ponúknuť aj menej navštevovanejšie a prepychovejšie zvyšok pobrežia Jónskeho a Jadranského mora s množstvom lagún, zálivov, ostrovov s bohatým podmorským životom. . (Burton, 2016)

4.2.2.2 Jazerá

Z prírodného bohatstva netreba obísť veľké tektonické jazerá Prespa a Ohrid, prehradené kedysi morské jazero Shkodra (najväčšie na Balkáne), množstvo ľadovcových jazier v Albánskych horách alebo sa previezť trajektom na jazere Koman. (Infoalb, 2014)

4.2.2.3. Chránené územia

Tab. č. 1: Tabuľka chránených území na území Albánska

Table 2. Protected areas network in Albania

Nr.	Category according to IUCN	Number of sites	Surface area (Ha)	% national territory
1	Strict Nature Reserve	2	4,800.0	
2	National Park	15	188,945.1	
3	Nature Monuments	750	3,470.0	
4	Nature Managed Reserve/Nature Parks	22	122,974.1	
5	Protected Landscape	5	95,864.4	
6	Protected area of Managed Reserve	4	18,245.0	
	TOTAL	798	434,298.6	15.11

Source: MoEFWA, DNP (2012)

Zdroj: <https://www.slideshare.net/hoteleritourismalbania/report-bren-albania>, upravené autorkou

Za posledné roky urobilo Albánsko pokrok v ochrane prírody, v roku 2005 tvorili chránené územia len 5,2% z celkovej rozlohy, kým v roku 2014 už bolo zaznamenaných 799 chránených území s celkovou rozlohou 4600 km², čo predstavovalo 16%. Oproti obrázku z roku 2012 už pribudla 1 chránená oblasť. (AKZM)

Podľa kategórií chránených území Medzinárodnej únie na ochranu prírody (IUCN) sa na území Albánska nachádza už vyššie spomínaných 799 druhov chránených území (prísne

chránené rezervácie, národné parky, prírodné pamiatky, prírodné parky, chránené územia a oblasť chránených prírodných zdrojov. Zaujímavé môže byť porovnanie s Českou republikou z roku 2008, kedy Cenia uvádza 2 226 chránených území (kategórií IUCN) z ktorých 4 sú národné parky a v prepočte na rozlohu štátu pokrývajú taktiež 16%. (Cenia, 2008)

Národné parky Albánska sú Národný park Dajti, Národný park Bredhi i Drenoves, Národný park Llogora, Národný park Lura, Národný park Shebenik-Jabllanice, Národný park Divjaka-Karavasta, najväčší Národný park Bredhi i Hotoves-Dangelli, morský Národný park Karaburun-Sazan, Národný park Tomorri, Národný park Thethi, Národný park Qafe Shtama, najmenší Národný park Zall Gjocaj, Národný park Prespa, Národný park Butrinti zaradený na zoznam UNESCO a Národný park Valbona. (AKZM)

4.2.2.4. Biodiverzita

Napriek svojmu malému územiu je Albánsko bohaté na druhovú rozmanitosť. V najrôznejších ekosystémoch a lokalitách môžeme objaviť okolo 3 200 druhov cievnatých rastlín, 2 350 druhov bezcievnych (nižších) rastlín a 15 600 typov stavovcov a bezstavovcov, z ktorých početná skupina patrí medzi ohrozené a chránené v európskom alebo svetovom meradle. Dôležitými obyvateľmi vyššie spomínaných národných parkov sú medvede, vlci, vysoká zver alebo divé mačky. (AKZM)

4.2.2.5. Albánske hory

Nádhernú prírodnú scenériu dotvárajú Albánske hory, ktoré tvoria až 70% z celého územia. Albánsko je hornatá krajina, s priemernou nadmorskou výškou 708 m n. m., čo predstavuje dvakrát toľko ako je európsky priemer. Ide o pokračovanie Dinárskej horskej sústavy a lokalizácia hôr v tomto štáte je hlavne v severných, východných a južných pohraničných oblastiach. Najvyšším pohorím Albánska je Korab s najvyšším vrcholom Golem Korab (2764 m n. m.) Nachádza sa na hraniciach s Macedónskom, podľa niektorých informácií išlo o nepokojné hranice, kde sa stále ešte nachádza nevybuchnutá munícia a míny. Najnavštevovanejšie je však pohorie na severe krajiny – Albánske Alpy, nazývané taktiež Prokletije. Nachádzajú sa v ňom národné parky Theth a Údolie Valbone s horskými turistickými centrami Boga, Theth, Vermosh a Valbona. Práve tu sa darí aj rozširovaniu udržateľnému turizmu viz. kapitola 4.4. (infoalb, 2014) Do ponuky svojich zájazdov zaradili túto destináciu aj najznámejšie české outdoorové cestovné kancelárie ako

Alpina, Kudrna alebo CK Mundo. Poskytujú 8 až 12 dňové turistické zájazdy do týchto divokých hôr, vodácke, cyklistické dovolenky alebo boli zaradené v rámci poznávacích zájazdov po celej krajine. (KUDRNA s.r.o., 2017 a CK Alpina, 2016 a CK Mundo, 2017) Pohoria tu vytvárajú krásne scenérie, údolia, kaňony ako napríklad na rieke Osun, ktoré sú vhodné pre turistiku, lezenie, rafting, kajaking, paragliding alebo bicyklovanie. (infoalb, 2014)

4.3. Politický rámec turizmu v Albánsku

Ak chceme, aby sa turistické odvetvie v budúcnosti pokladalo za udržateľné, vyžaduje to zavedenie efektívnych politík a plánovanie už dnes. V Albánsku cestovný ruch spadá do jurisdikcie Ministerstva hospodárskeho rozvoja, cestovného ruchu, obchodu a podnikania (predtým pod správou Ministerstva cestovného ruchu, kultúry, mládeže a športu; Ministerstva miestneho rozvoja a turizmu). O propagáciu Albánska vo svete, o poskytovanie možností cestovného ruchu v krajine a o spoluprácu lokálnych, regionálnych a štátnych inštitúcií sa stará Albánska národná turistická agentúra. Riadi sa Stratégiou pre rozvoj turizmu 2014-2020 (Draftstrategjia Kombëtare për Turizmin 2014-2020). (Metodijeski a Temelkov, 2014) Bohužiaľ v anglickom jazyku sa mi táto stratégia nepodarila nájsť, nadväzuje však na Sektorovú stratégiu turizmu 2007-2013. Tá sa zameriavala na 3 sektory turizmu: letná turistika (slnko - pláž), turizmus s osobitým záujmom (prírodný turizmus, ekoturizmus, dobrodružný turizmus, dedinský a kultúrny) a obchodný cestovný ruch (konferencie). Ako vychádza z tohto dokumentu, základné ciele si stanovili nasledovne: zlepšiť povedomie a informovanosť o krajine, investície do národných parkov a kultúrneho sektoru, zvýšiť vzdelanosť v sektore, zlepšiť infraštruktúru, podnikateľské prostredie, dostupnosť a získavanie turistických dát. Samostatným princípom bolo dosiahnuť geografickú a sektorovú rovnováhu cestovného ruchu v krajine. To znamená propagovať iné zaujímavé oblasti napr. horské územia. V správe sa Albánsko charakterizuje ako atraktívna destinácia pre turistov hľadajúcich autentickú prírodu s 1350 dedinkami obývanými takmer 1 miliónom ľudí, čo vedie k možnosti rozvoja dedinskej turistiky, agroturistiky, ekoturistiky a prírodnej turistiky. Relevantné ciele pre horský turizmus boli orientované k zlepšeniu infraštruktúry, rozšíreniu ponuky (napr. vodcov) a ekonomickému rozvoju týchto zabudnutých oblastí. Albánsky turizmus mal rásť „organicky“, mali v pláne dbať na ochranu prírody, kultúry a preferovať ekoturizmus. Prioritnou oblasťou sa stal národný park Dajti: snahy zvýšiť

záujem Albáncov o národné parky, demilitarizácia, reinvestovanie poplatkov z vstupu a manažment odpadkov. (Republic of Albania, 2008)

4.4. Udržateľný turizmus na štúdiu konkrétnej oblasti

Regióny Údolia Valbona, Thethi, Razma a Vermoshi sa nachádzajú v srdci Albánskych Álp, na severe Albánska, na hraniciach s Kosovom a Čiernou Horou. Turizmus sa tu začal rozširovať v 70. rokoch, keď sa obyvatelia z väčších blízkych miest presúvali na letné dni do domov a chát v horách. V 90. rokoch počas veľkých zmien v politickom živote Albánska na cestovanie nezostával čas, tieto oblasti trpeli nezamestnanosťou, odchodom obyvateľstva, chýbajúcim televíznym alebo telefónnym spojením, odtrčenosťou oblasti, zlou infraštruktúrou. Východiskom sa pre týchto ľudí stal turizmus, svoju činnosť prispôbili najmä pre letný odpočinok, horolezcov, tulákov alebo všetkých, ktorí chcú obdivovať krásnu prírodu, husté lesy a horské úpätia. (Bushani, 2011) Za najväčšie limity rozvoja turizmu autori (Bushati, 2011 a Hoda et al., 2016) pokladajú opúšťanie oblastí obyvateľmi, sezónnosť cestovného ruchu, chýbajúci finančný kapitál (žiadne štátne podpory), odrezanosť území počas zimných mesiacov, nedostatočné ľudské zdroje (zdravotníctvo, školstvo, cestovný ruch), verejná infraštruktúra v zlom stave, zlá kvalita ubytovacích, stravovacích, kultúrnych a športových služieb, chýbajúci manažment území a zákony spoločného komunitného vlastníctva, chýbajúce dáta, informácie a propagácia.

Autorka neposkytla jedno ucelené riešenie tohto problému, ale riešenie vidí hneď niekoľko: rozvoj udržateľného turizmu, propagovanie dedinského turizmu a agroturizmu, dovednosť sprievodcov o záujmoch návštevníkov, zavedenie manažmentu oblastí spolu s informačnými centrami, mapami a letáčikmi vo viacerých jazykoch, stanovenie únosnej hranice návštevnosti, aby nepresiahla hranicu ničenia životného prostredia, podpora lokálnych produktov, zvýšenie počtu možných aktivít v oblasti a akreditovaných cestovných kancelárií (Bushati, 2011)

Oblasťami Údolím Valbona, Theti a Vermosh sa vo svojej práci zaoberajú aj autori Hoda et al. (2016). Vo svojej práci spomínajú, že obyvatelia týchto oblastí veria, že majú veľký prírodný, historický, jedinečný kultúrny a národný potenciál, ale je potrebná zvýšená pozornosť zo strany regionálnych a štátnych politik. Sám autor vidí riešenie v rozvoji dedinského turizmu. Návštevníci majú možnosť dozvedieť sa lokálne kuchárske recepty, ako sa pripravujú tradičné jedlá alebo navštíviť regionálne kultúrne festivaly ako „Day of

Bjeshka“ v Theti alebo „Miss Bjeshka“ vo Vermosh. Pozitívny vývoj vidí v orientácii na centrálnu a lokálnu inštitúciu aby zvýšili povedomie a investície v dedinských oblastiach v otázke cestnej infraštruktúry, výstavbe a príprave špecialistov v turistickom sektore.

Skupina autorov (Malsiaa et al., 2014) vidí možnosti v zavádzaní ekoturizmu v dedinách v lesnom prostredí Údolia Vabona. Lesy v Albánsku pokrývajú 52%. Ľudia žijúci v lesoch hôr sú najchudobnejšie komunity v Albánsku. Majú najnižšie príjmy a skoro žiadny prístup k zdravotnej starostlivosti a vzdelaniu. Lesy sa pre nich stali obživou (lesníci, produkcia drevených výrobkov). Les však trpí premenou na ornú pôdu, ilegálnou ťažbou, pastvou dobytkom a lesnými požiarimi. Riešenie nemusí byť drancovanie zdrojov, ale šetrnejší spôsob obživy: ekoturizmus. Ten je v Albánsku zatiaľ novinkou. Preto vznikol skúšobný projekt ekoturizmu financovaný Centrom pre hodnotenie vplyvu na životné prostredie v Tirane. Trvanie štúdie je 4 roky. Cieľom programu je zvýšiť príjmy ľudí inak ako drancovaním prírody, ustanoviť riadiaci plán Údolia Valbone, teritoriálne reformy, redukcia emisií v ovzduší, manažment ľudských zdrojov, udržateľné rybárčenie, riadenie využívania pôdy, zachovanie biodiverzity, legálne poľovanie, riadenie odpadkov, rozdávanie licencií a povolení, zvýšenie počtu druhov, zamestnanosť, výkonnú infraštruktúru, používanie električky.

Ďalším projektom v tejto oblasti je Projekt Balkánskeho mierového parku. Ide o cezhraničný park spájajúci 3 krajiny Albánsko, Kosovo a Čiernu horu, 5 národných parkov a jeho snahou je spojiť komunity týchto krajín, aby spolu bojovali za ochranu týchto jedinečných území, posilnili zamestnanosť (vrátiť mladých ľudí naspäť) a rozšírili udržateľný turizmus. Projekt začal fungovať v roku 2004, spolupracuje s niekoľkými neziskovými organizáciami v oblasti sa od roku 2008 aj s nemeckou rozvojovou organizáciou (GIZ). Jednou z ich aktivít je mapovanie územia, značenie cezhraničnej turistickej trasy Vrcholy Balkánu (Peaks of the Balkans), letné programy v 7 horských dedinkách pre miestne deti, učia ich angličtinu, environmentálnu výchovu a zásadám zodpovednej turistiky. (Young, et al., 2016)

4.5. Riešenie

Albánske Alpy sú len jedna z mnohých horských oblastí s výrazným potenciálom pre udržateľnú horskú turistiku. Na príklade môžeme vidieť, že vhodne nasmerovanými, naplánovanými a riadenými projektmi sa dá docieľiť zvýšenie životnej úrovne obyvateľov

bez hrozivých dopadov na životné prostredie. Šancou môže byť zvýšenie povedomia o týchto nových formách cestovania a vzdelanosť horských komunit o ich možnostiach zapojenia sa, lokálna, regionálna a štátna spolupráca v oblasti stratégií rozvoja, zákonov, manažmentu, investícií a následného monitorovania. Veľký potenciál má Albánsko v rozvoji agroturistiky, ekoturistiky, ponuky dobrodružných športov (kajaking, rafting, paragliding...), pozorovania vtáctva a voľne žijúcich živočíchov, návštevnosti hradov, festivalov, iných kultúrnych a historických pamiatok, ich špecifického folklóru a kuchyne. Ako ďalšie stratégie do budúcnosti som zostavila SWOT analýzu horských oblastí Albánska a predstavila indikátory rozvoja, zostavené medzinárodnou turistickou organizáciou UNWTO, ktorými by sa malo riadiť Albánsko pri implementácii udržateľného cestovného ruchu .

4.5.1. SWOT analýza⁵ horských oblastí Albánska

Silné stránky:

- geografická poloha, hory sa nachádzajú hlavne na severe a východe krajiny, 2 000 metrov vysoké pohoria, blízkosť mora a iných atraktívnych turistických miest
- príjemná klíma a počasie (kempovanie, turistika, športy...)
- kultúrna identita Albáncov, vysokohorské a dedinské oblasti stále pretrvávajúce zvyky a tradície, pastierska činnosť, zaujímavý folklór, história...
- biodiverzita, veľká rozmanitosť druhov fauny a flóry
- tajupnosť Albánskych hôr, nepreľudnenosť a samota v spoznávaní
- estetický význam hôr, krásne výhľady, osviežujúce a čisté potoky, pôvabné doliny, zrúzy, teplé pramene, potenciál pre šport
- povaha obyvateľov: ústretovosť, pohostinnosť, priateľskosť

⁵ SWOT analýza je základný nástroj, ktorý slúži k vyhodnoteniu súčasného stavu, z ktorého vychádzajú možné alternatívy stratégií budúceho rozvoja. Kým silné a slabé stránky sa venujú skôr vnútornej prítomnej analýze, ohrozenia a príležitosti predstavujú vonkajšie efekty a slúžia k formulovaniu stratégie do budúcnosti. V cestovnom ruchu sa táto analýza používa hlavne na zistenie potenciálu destinácie. (EuroEkonom.sk, 2015)

Slabé stránky:

- hraničné nevysporiadané územia, byrokracia pri prechode medzištátnych turistických trás
- nedobudovaná alebo zastaraná infraštruktúra v celom Albánsku, cestná, autobusová alebo vlaková dostupnosť
- zlé zabezpečenie turizmu (absencia ubytovania, reštaurácií, turistických chodníkov, horských chát, horskej služby a technických pomôcok), nevyhovujúca kvalita služieb
- nedostatok ponuky rekreačných aktivít, vzdelaného personálu, športového zabezpečenia
- absencia informačných materiálov, turistických centier, máp a bedekrov
- nedostatočná propagácia a reklama horských oblastí vo svete
- slabá starostlivosť, ochrana a riadenie chránených území, prírodných a kultúrnych pamiatok, nefungujúca spolupráca lokálnych, regionálnych a štátnych inštitúcií
- neznalosť anglického jazyka v horských oblastiach

Príležitosti:

- pozitívny vývoj cestovného ruchu v Albánsku (zlá bezpečnostná situácia vo svete)
- rozmáhajúci sa fenomén udržateľného turizmu, zdravého životného štýlu, hľadaním nespoznávaného a ekologického cestovania
- priaznivá cenová hladina (z pohľadu západných krajín ide o lacnú krajinu)
- realizácia nových albánskych aj medzinárodných projektov na zlepšovanie turistickej infraštruktúry (značenie trás, ochrana prírody, informačné centrá) a podpora štátnych rozvojových agentúr (nemecká, talianska) a medzinárodných inštitúcií (IUCN, UNEP...)
- snaha o politiky podporujúce environmentálnu bezpečnosť, chránené územia a biodiverzitu

- motivácia domáceho obyvateľstva k cestovnému ruchu (lepšia ekonomická situácia, potreba oddychu a voľného času, zmena z poľnohospodárskeho spôsobu života)
- rozvoj turizmu má za následok zvýšenie voľných pracovných miest a príjmov pre regionálne inštitúcie
- veľký potenciál pre outdoorové športy, potreba zabezpečenia (lyžovanie, paragliding, horolezectvo, rafting...)

Ohrozenia:

- predsudky o Albánsku, zaostalosť horských oblastí, krvná pomsta...
- nadmerná návštevnosť, preľudnenosť, ohrozenie ekologickej stability prírody a strata biodiverzity, znečistenie
- bezpečnostná otázka pre turistov (problém národnostného napätia na Balkáne, korupcia, krádeže, kriminalita, drogy)
- vandalizmus
- globálne otepľovanie
- zmena spôsobu života obyvateľov podľa turistických preferencií (zvyky, tradície, náboženstvo)

4.5.2. Indikátory rozvoja udržateľného cestovného ruchu

Na monitorovanie udržateľného rozvoja turizmu, zlepšenie plánovacieho procesu a následného vyhodnocovania Medzinárodná organizácia pre cestovný ruch zostavila indikátory pre udržateľný cestovný ruch uvedené na špecifické druhy destinácií. (World Tourism Organization, 2004) Tie je nutné rozpracovať podľa miestnych podmienok, Albánsko by si mohlo brať príklad z indikátorov zostavených pre horské oblasti a tu sú výzvy, ktorým by sa mal venovať:

1. Strata a degradácia flóry a fauny v dôsledku činnosti cestovného ruchu
2. Fyzická erózia spôsobená výstavbou infraštruktúry a dopad používania dopravy

3. Vizualne znečistenie spôsobené výstavbou, ťažbou a odlesňovaním
4. Prístup najmä ku krehkým lokalitám a chráneným územiám
5. Nakladanie s pevným odpadom (odpadkami)
6. Vplyv činností na kvalitu vody, riadenie povodia
7. Dopady na malé a kultúrne odlišné komunity
8. Zameriavanie na ekoturizmus a dobrodružné cestovanie v horkých oblastiach
9. Sezónnosť najmä pre športy, typické destinácie

„Nekráčajte tam, kadiaľ vedie cesta. Vydajte sa tadiaľ, kam nič nevedie a nechajte za sebou trasu“, **Ralph Waldo Emerson**

5. Značenie turistických chodníkov

Význam značenia spočíva v sprístupnení a propagácii zaujímavých prírodných, historických a kultúrnych krás a taktiež v ochrane prírody (turistika len na vyhradených chodníkoch), keďže väčšina týchto zaujímavostí sa nachádza v oblasti s vyšším stupňom ochrany.

Značenie ciest má historický význam. Ľudia ho používali preto, aby sa nestratili v lese, našli cestu k svojmu obydlíu alebo prepravovali pohodlne svoj tovar. Halúzky, látky alebo kôpky skál už dnes vymenil prepracovanejší systém značenia. Svoju históriu značenia turistických ciest má aj Slovenská a Česká republika. Od roku 1889 sa o značenie stará Klub slovenských turistov, respektíve Klub českých turistov. Obidva kluby sa zhodujú, že patria medzi krajiny s najlepšie vyznačeným a najrozsiahlejším turistickým značením, dokonca ide o celosvetový unikát a to z dôvodu prísnych a jednotných noriem značenia (tvar, umiestnenie, farby...) na celom území a precíznej práce školených dobrovoľníkov. (Klub slovenských turistov a Klub českých turistov 2012)

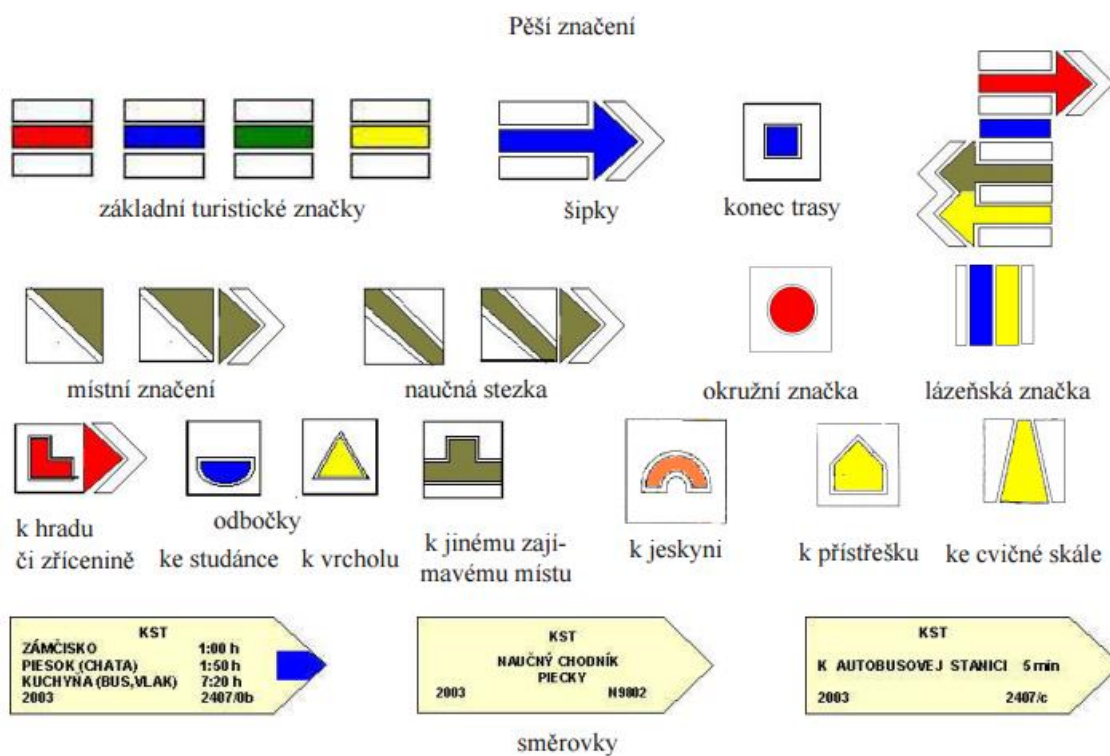
5.1. Turistické značenie v Slovenskej a Českej republike

Na území Slovenskej aj Českej republiky sa skoro výhradne používa pásové značenie štvorcového tvaru s rozmermi 10 x10 cm, ktoré sa skladá z troch vodorovných pásov. Krajné dva sú bielej farby, prostredný nadobúda farbu podľa významnosti (červená farba – hlavné a diaľkové trasy, hrebeňovky; modrá – významnejšie stredne dlhé trasy, zelená – kratšie trasy miestneho významu, žltá – trasy najmenšieho významu, skratky, spojky). Miesta so sťažnou orientáciou alebo na miestach, kde trasa náhle mení smer sa zvýrazňujú pásovými šípkami. Na vyznačenej trase sa môžeme stretnúť aj s inými symbolmi ako napr. náučný chodník, značka k rozhľadni, vrcholu, prameňu alebo zručanine, ktoré nás majú upozorniť na zaujímavosť v okolí. Veľmi dôležité sú smerovníky a rázcestníky s časovými alebo kilometrovými údajmi a turistickými cieľmi pre orientáciu v teréne. Značky sa väčšinou umiestňujú na kmene stromov, na výraznejšie balvany alebo kovové tyče, najvhodnejší rozostup je 200-250 m medzi tabuľami a obnovujú sa asi každé tri roky. O značenie sa starajú výlučne dobrovoľníci. Pre

porovnanie na Slovensku je vyznačených okolo 15 000 km, Česko je na tom o niečo lepšie, asi 40 000 km.

Značenie nie je jednotné vo všetkých krajinách sveta, z vlastnej skúsenosti môžem potvrdiť rozdiely v značení v Česku a na Slovensku. Kým na slovenských smerovníkoch sú časové údaje dĺžky trasy, tie české udávajú vzdialenosti v kilometroch. Karel Markvart (manažér značení KČT) uviedol pre server G (Genius Group Media s.r.o., 2016), že 2dôvodom môže byť ľahší, nie vysokohorský terén, kde čas je vždy individuálny. (Klub slovenských turistov a Klub českých turistů, 2013)

Obr. č. 5: Turistické značenie používané na Slovensku

Zdroj: http://www.kct.cz/cms/sites/default/files/users/user1/dokumenty/znackari/UT-M_rev.A.pdf

5.2. České turistické projekty vo svete

O tom, že československé značenie bolo a zostáva najlepšie na svete svedčí aj fakt, že v roku 1987 bola vypracovaná a prijatá metodika značenia KČT pre rozvoj a unifikáciu symbolov pre východoeurópske krajiny. (Klub českých turistů, 2012) České neziskové organizácie (napr. Hnutí Brontosaurus, Člověk v tísni s.r.o., Albanian Challenge alebo

ČRA) stále pomáhajú so značením v menej rozvinutých turistických oblastiach. Projekty sa uskutočňujú napr. v Banáte (Srbsko, Rumunsko), Thušsku (Gruzínsko), Podkarpatskej Rusi (Ukrajina) alebo práve v Albánsku. Ich cieľom nie je iba značenie a oprava turistických chodníkov, ale aj obnova historických a kultúrnych pamiatok alebo pomoc českým krajanom v Banáte. Pomoc je organizovaná každoročnými zážitkovo-pracovnými kempami pre dobrovoľníkov. (Hnutí Brontosaurus, 2017 a Človek v tísni o.p.s., 2016 a Albanian challenge, 2017 a Horák, 2013)

O tom, že v Albánsku v horských oblastiach nie je rozšírená horská turistika, nie je pochyb. Chýbajúca je však aj patričná infraštruktúra, jednotný systém turistického značenia chodníkov neexistuje. Za posledných pár rokov sa však v krajine rozbehlo viac projektov na rozvoj horského turizmu.

5.2.1. Peaks of the Balkans

Cez krajinu prechádzajú 2 medzištátne diaľkové turistické trasy. (Gloyer, 2016) Prvou menovanou je trasa Vrcholy Balkánu (Peaks of the Balkans), ktorá spája divoké a odlahlé horské regióny západného Balkánu, a to konkrétne krajiny Albánsko, Kosovo a Čiernu Horu. Za organizáciu tejto trasy sú zodpovedné štátne a regionálne turistické organizácie týchto krajín s podporou Nemeckej rozvojovej spolupráce. (napr. Giz, BMZ...) Ide o trasu vhodnú pre skúsenejších turistov, s najvyššou nadmorskou výškou 2 290 m n. m. Pokrýva 192 km chodníkov, plánovaná na dĺžku 10 – 13 dní, vytvorená so snahou zabrzdiť úpadok, priniesť finančnú podporu a spojiť tieto chudobné a zabudnuté horské regióny. (Peaks of the Balkans)

5.2.2. Via Dinarica

Druhým takýmto projektom je Dinárska cesta (Via Dinarica), ktorej cieľom bolo vytvoriť dobrodružný a kultúrny koridor medzi regiónmi Dinárskych Álp a spojiť krajiny Slovinsko, Chorvátsko, Bosnu a Hercegovinu, Čiernu Horu, Kosovo, Srbsko, Albánsko a Macedónsko. Pôvod má v roku 2010 a ako sa môžeme dočítať na stránkach Lonely Planet (2017), je vytvorená na bývalých vojenských chodníkoch, starodávnych obchodných cestách a pastierskych cestičkách. Táto trasa dlhá takmer 2000 km zožala hneď niekoľko ocenení napr. Najlepšia nová trasa (Best New Trail) v roku 2014 vyhlasovaná časopisom Outside, cenu časopisu Paste za Najlepší turistický chodník (Best trekking path) v roku 2015. V roku 2016 bola uvedená časopismi Wanderlust a The

Guardian za destináciu treba navštíviť („must-see“) a čitatelia National Geographic ju zvolili v roku 2017 za Najlepšiu destináciu na svete (Best of the World). Celá trasa sa skladá z 3 označených chodníkov od najdlhšieho a najnáročnejšieho Bieleho, Zeleného až po Modrý trek (aktuálne sa na ňom pracuje s pomocou dobrovoľníkov). Ide o myšlienku organizácie Via Dinarica s podporou poväčšine lokálnych partnerov: turistických klubov, správ národných parkov, horských služieb, neziskových organizácií s finančnými dotáciami UNDP BiH a USAID. Od roku 2014 sa vytvorila Aliancia Via Dinarica, ktorá združila lokálnych turistických operátorov a vodcov (za Albánsko Outdoor Albania), ktorí poskytujú profesionálne turistické, lyžiarske, cyklistické a vodácke služby na týchto trasách. (Lonely Planet, 2017 a Via Dinarica Alliance, 2016 a VIA DINARICA)

Problémom obidvoch týchto trás zostáva potrebná byrokracia na prechod cez hranice medzi týmito krajinami. Síce od roku 2011 sa Albánsko, Čierna hora a Kosovo dohodli na možnom prekračovaní medzi hranicami, realitou však zostáva vypísanie tlačív na miestnych policajných staniách. Z tohto dôvodu turisti často volia zaplatenie a vybavenie cez cestovateľských operátorov alebo agentúry. (Gloyer, 2016 a Peaks of the Balkans)

5.2.3. Albanian Challenge

Projekt rozvoja turistickej siete v Albánsku realizuje aj český spolok s názvom Albanian Challenge z.s.. Funguje od roku 2014 a medzi jeho hlavnú činnosť nepatrí len značenie turistických chodníkov v oblasti dedinky Curraj i Eperm, ale aj oprava kostola, stavba mosta, usporadúvanie dobrovoľníckych letných kempov a kultúrneho festivalu v spolupráci s lokálnymi obyvateľmi. Za svoju krátku históriu sa im už podarilo vyznačiť viac ako 100 km turistických trás. (Albanian challenge, 2017)

5.2.4. Horská služba

Tak ako sa skvalitňujú turistické chodníky, služby v horských oblastiach a prichádza viac turistov a návštevníkov, je potrebné zabezpečiť aj horskú záchrannú službu. Tá v Albánsku skoro neexistuje, no taktiež vidíme prvé náznaky a snahu o zlepšenie. Podľa informácií z Horskej záchranej služby Českej republiky (2015) sa v septembri 2015 začala spolupráca na projekte Albanian Mountain Rescue v Národnom parku Valbona. Cieľom projektu je pomôcť pri založení miestnej záchranej služby a odovzdať teoretické a praktické skúsenosti adeptom na túto prácu (prvá pomoc, orientácia v teréne, používanie

GPS a záchrannéj techniky, horolezectvo). Prebieha pod záštitou veľvyslancov Vyšehradskej skupiny v Albánsku a je financovaný z Vyšehradských fondov.

5.3. Vlastná príprava na značenie turistických trás

Cieľom bakalárskej práce bolo zabezpečiť si teoretický podklad a informácie pre budúci možný výskum a prax pre diplomovú prácu. Bohužiaľ mi minulý rok nevyšla návšteva tejto krajiny zo zdravotných dôvodov, čo mi skomplikovalo lepšiu predstavivosť problémov tejto tematiky. Turistické značenie je komplexná vec a ešte pred začatím praktickej fázy prvým krokom musí byť zabezpečenie finančného rámca. Ja, ako študentka univerzity, by som mohla uvažovať o podpore z dostupných grantov, požiadať cestovné kancelárie o pomoc pri zafinancovaní vyznačenia trasy, ktorú by neskôr mohli ponúknuť svojim klientom alebo porozmýšľať o podpore z grantov z rozvojových agentúr a medzinárodných organizácií napr. OSN, EU alebo Slovakaid, keďže Albánsko je jedna z jej programových krajín. V prípravnej fáze nemôžeme zabudnúť na oslovenie štátnych a lokálnych inštitúcií zodpovedných za správu daných území a získanie potrebných povolení na prácu v horskom regióne. Zaujímavou prípravou by bolo aj prihlásenie sa do Klubu slovenských turistov. Nadobudla by som skúsenosti so značením turistických chodníkov, dozvedela by som sa nové informácie, rady a prekážky, s akými sa stretávajú značkári. Pomocou by bola aj komunikácia s vyššie spomínanými organizáciami, ktoré majú skúsenosti so značením a udržateľným turizmom v chudobnejších častiach Európy. Dôležitý krok taktiež vidím v oslovení lokálneho partnera ako napr. regionálnej neziskovej organizácie, študentov univerzít alebo turistického klubu, ktorí majú prehľad o danostiach Albánska, vyznajú sa v danej oblasti a poznajú miestne komunity a jazyk. Podporiť miestnu ekonomiku by sa dalo nákupom zabezpečenia značenia trás: farby, štetce, vyhotovenie náučných tabúl, rázcestníkov, košov na odpadky, technických pomôcok. V rámci svojich možností by som chcela vypracovať aj internetovú mapu s informáciami o profile trasy, lokalizácií vodných zdrojov, prístreškov, zrúcanín hradov alebo s fotografiami; keďže turistické mapy o albánskych horách neexistujú.

Výsledkom projektu by malo byť sprístupnenie a spropagovanie horského turizmu vo vybranej oblasti Albánska, no aj finančná pomoc danému územiu. Zvýšením cestovného ruchu sa zvýši dopyt aj po ubytovaní, občerstvení, lokálnych produktoch a rekreačných aktivitách, čo následne zvýši aj ponuku práce a zamestnanosť v regióne. Aby tento turizmus zostal udržateľný, treba dodržiavať určité princípy: komunikáciu s miestnymi

komunitami, štátnymi a regionálnymi inštitúciami, vyškolenie nových miestnych pracovníkov (horských vodcov, záchranárov napr. formou medzinárodnej spolupráce), stanoviť udržateľné hospodárenie počas celého roka (kapacity turistov, uzávierky pri párení divej zveri...), upovedomiť návštevníkov k ochrane prírody napr. náučnými tabuľami, z ktorých by sa dozvedeli ako sa správať v prírode a o zaujímavostiach a krásach daného regiónu.

Záver

Albánsko je malý, prímorský štát nachádzajúci sa na juhozápade Balkánskeho polostrova. Faktorom súčasnej situácie tejto krajiny boli hlavne historické činitele. Dlhé roky trpelo pod nadvládou cudzích národov, až sa v ňom po 2. svetovej vojne rozšíril komunistický režim. Nastali dlhé roky izolácie, snáh o sebestačnosť, zákazov a poklesu ekonomiky. Dalo by sa povedať, že zahraničný cestovný ruch pred rokom 1991 v tejto krajine vôbec neexistoval. Postupne sa Albánsko otváralo svetu a aktuálne si hľadá svoje miesto na mape cestovného ruchu aj Európy. Cestovné kancelárie ju začali ponúkať ako destináciu letnej dovolenky strávenej pri Jadranskom alebo Jónskom mori. Avšak Albánsko má aj iné zaujímavé miesta, ktoré treba určite navštíviť. Či už ide o prekrásne horské územia, národné parky, množstvo jazier, tamojšiu kultúru a kuchyňu alebo albánsku zvláštnosť – betónové bunkre.

Rozvoj turizmu v horských oblastiach a pozdvihnutie jeho návštevnosti a povedomia o lokálnych, kultúrnych, etnických, historických a prírodných krásach vo vybranej krajine sú cieľom tejto práce. Bakalárska práca je založená na vopred stanovených hypotézach, ktoré sa podarilo čiastočne alebo celkovo potvrdiť vďaka spracovaniu dostupných zdrojov a vlastnej práci, navrhovaním možných riešení.

1. Neznalosť polohy krajiny, jej aktuálnej ekonomickej situácie ani prírodného bohatstva

Sama môžem potvrdiť, že pred vypracovaním bakalárskej práce, som toho mnoho o Albánsku nevedela. U mojich známych a aj na internete kolujú nedostatočné alebo skreslené informácie o tejto zemi, ako o zaostalej a nezaujímavej krajine. 1. kapitola tejto bakalárskej diplomovej práce opisuje polohu Albánska, jeho reliéf, historické a kultúrne činitele, demografiu a aktuálnu hospodársku situáciu.

2. K rozvoju chudobných horských oblastí by mohol prispieť koncept udržateľného turizmu

Hory pokrývajú okolo 22% povrchu Zeme a sú domovom pre 915 miliónov obyvateľov. Väčšina z týchto ľudí žije pod hranicou chudoby a horské oblasti trpia odstrčenosťou, nezamestnanosťou, nevhodnými klimatickými

a topografickými podmienkami na rozvoj priemyslu. Cestovný ruch bol identifikovaný ako nástroj zlepšenia životných situácií horského obyvateľstva. Koncept udržateľného turizmu má za cieľ ochraňovať životné prostredie, komunity a zvyšovať príjmy pre ľudí a štát.

3. Albánsko má veľký neobjavený turistický potenciál v prírodných, historických a kultúrnych aspektoch

Albánsko je známe len ako destinácia letnej turistiky. Nachádzajú sa v ňom však aj divoké hory, vzácne druhy živočíchov, prírodné jazerá, kaňony... Okrem prírodného bohatstva je v krajine možné obdivovať aj historické centrá miest, UNESCO pamiatky, zaujímajú históriu, folklór a kuchyňu. O aktuálnych trendoch cestovného ruchu a potenciáloch rozvoja pojednáva hlavne kapitola 4. Potenciál horských oblastí je spracovaný SWOT analýzou.

4. Značenie turistických chodníkov môže prispieť k zvýšeniu návštevnosti hôr a rozvoju tamojších komunít

Zlepšením zabezpečenia turistických trás (značky, technické pomôcky...), tvorením máp a zvýšením propagácie horských oblastí sa zvýši aj počet návštevníkov. Ak sú vhodne nastavené riadenia území, štátne a regionálne politiky a turisti dodržiavajú všetky predpisy pozitívne dopady prevládajú nad tými negatívnymi. Návštevníci obdivujú krásnu prírodu a ochraňujú životné prostredie na strane jednej a prináša nové pracovné možnosti, zvýšené príjmy a nové možnosti pre lokálne komunity na strane druhej. Značením turistických trás a fungujúcimi projektmi v Albánsku sa zaoberá záverečná kapitola.

Túto tému som si vybrala z dôvodu záujmu o horské oblasti, o športy v nich vykonávaných a skúseností v oblasti horského cestovného ruchu. Balkánsky polostrov sa môže popýšiť divokou prírodou, priateľskými ľuďmi a veľkým turistickým potenciálom. Albánsko je zaujímavé svojou tajomnosťou, nespoznávanými končinami a stále pretrvávajúcimi tradíciami na svojom území. Bohužiaľ zo zdravotných dôvodov som nemohla túto destináciu v poslednom roku navštíviť, preto som sa rozhodla spracovať túto tému len ako

teoretickú prípravu na možný budúci vlastný projekt značenia turistických chodníkov, či už v Albánsku alebo inej rozvojovej krajine.

Cestovný ruch je najrýchlejšie rastúce odvetvie hospodárstva. S príchodom globalizácie sa cestovanie stalo dostupnejšie aj pre širokú verejnosť. Začal sa rozširovať tzv. „masový turizmus“ a dopady na okolité prostredie nedali sa seba dlho čakať. Má vplyvy na prírodné prostredie, ekonomickú situáciu alebo miestne komunity. Rozvoj turizmu zlepšuje zamestnanosť a príjmy, no taktiež negatívne ovplyvňuje domáce obyvateľstvo, znečisťuje ovzdušie a degraduje životné prostredie. Možným riešením je koncept udržateľného turizmu a vhodne nasmerované politiky. Medzi formy udržateľného turizmu patria ekoturizmus, agroturistika, dedinská turistika. Všetky tieto aktivity sú vhodné aj na implementáciu do horských oblastí. Bez chýbajúcej infraštruktúry a zabezpečenia sa však doceliť nedajú. Preto verím, že táto pre niektorých možno jednoduchá činnosť, akou je značenie turistických chodníkov, môže doceliť pozitívne výsledky.

Horské turistické trasy v Slovenskej a Českej republike patria k najlepšie značeným na svete. To však neplatí o chodníkoch na Balkánskom polostrove. V Albánsku nefunguje jednotný značkový systém a chýbajú aj mapy a informácie o horských oblastiach. Horské oblasti trpia drancovaním zdrojov, nevhodnou infraštruktúrou, odlivom domácich obyvateľov, no aj napriek tomu že má krajina dostatok chránených území, chýba im spoločné riadenie a stratégie. Čoraz častejšie je badať niekoľko organizácií, ktoré sa snažia zmeniť túto nelichotivú situáciu a založili projekty na zvýšenie povedomia turistov o krásach albánskych hôr a priateľskosti domácich obyvateľov. V bakalárskej práci som sa snažila predstaviť niekoľko rád a riešení k zvýšeniu návštevnosti, zlepšeniu ochrany a zlepšeniu povedomia o albánskych krásach. Nakoniec dodám len známe motto, ktorým by sa mali riadiť všetci turisti: „Nezober si z hôr nič, len fotografie; nezanechaj po sebe nič, len stopy a nezabi v horách nikoho a nič iné ako čas.“

Použitá literatura

Knížné zdroje

Briassoulis, H., Straaten, J. V. D. *Tourism and the environment: regional, economic, cultural and policy issues*. 2nd. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. ISBN 0792361369.

Cater, C., Garrod, B., Low, T. 2015. *The Encyclopedia of Sustainable Tourism*. CAB International. ISBN 13:978 1 78064 143 0.

Gloyer, G. 2016. *Albánie*. Piate vydanie. Brno: Jota. ISBN 978-80-7462-964-8.

Houška, P. 2014. *Environmentální aspekty potenciálu území pro cestovní ruch*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-041-9.

Hradečný, P., Hladký, L., Monari, L., Šístek, F. 2008. *Dějiny Albánie*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 9788071069393.

Chrobák, T., Pelikán, J., Rychlík, J., Tumis, S., Vojtěchovský, O., Žíla, O. 2016. *Státy západního Balkánu v uplynulém čtvrtstoletí a perspektivy jejich vývoje*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. ISBN 978-80-7308-648-0.

Pásková, M. 2009. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-006-1.

Pásková, M., Zelenka, J. 2002. *Cestovní ruch: výkladový slovník*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

Šimková, E. 2013. *Sustainability in tourism and rural areas*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-361-1.

Štýrský, J., Šípek, J. 2011. *Geografie udržitelného turismu světa v ekonomických, environmentálních a multikulturních souvislostech: metodologie moderní geografie, sociální a ekonomická geografie turismu a rekreace regionů světa, komparativní geografie a ekonomika : zdroje a možnosti destinací v regionech světa*. Vyd. 6. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-127-3.

Závodná, L. S. 2015. *Udržitelný cestovní ruch: principy, certifikace a měření*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4576-2

Elektronické zdroje

AKZM. National Agency of Protected Areas. *Protected Areas*. Dostupné z: http://www.akzm.gov.al/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=30&Itemid=433&lang=us

Albanian challenge. 2017. *Albanian challenge*. Dostupné z: <http://albanianchallenge.org/>

Atlas Obscura. 2017. *Bunkers of Albania*. Dostupné z: <http://www.atlasobscura.com/places/bunkers-of-albania>

Biberaj, E., Prifti, P. R. 2016. *Encyclopaedia Britannica: Albania*. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Albania>

Burton, T. I. 2016. *National Geographic: Albania*. Dostupné z: <http://www.nationalgeographic.com/travel/features/10-places-that-deserve-more-travelers/albania/>

Bushati, B. 2011. *Tourism as an Opportunity for Development in Albanian Alps (Valbona Valley –Thethi–Razma–Vermoshi)*. International Journal of Interdisciplinary Research SIPARUNTON. Dostupné z: <http://csara.eu/ojs/index.php/IJIRS/article/view/188/174>

Cenia. 2008. *Nature Conservation. The Environment of the Czech Republic*. Dostupné z: [http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/\\$pid/CENMSFVZ8VR3/\\$FILE/nature_conservation.pdf](http://www.cenia.cz/web/www/web-pub2.nsf/$pid/CENMSFVZ8VR3/$FILE/nature_conservation.pdf)

Central Intelligence Agency. 2017. *The World Factbook: Albania*. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/al.html>

CK Mundo. 2017. *Albánie: Hory, moře a památky nejpřitažlivější země Balkánu*. Dostupné z: <http://www.mundo.cz/zajezd/albanie>

CK Alpina. 2016. *Albánie - zájezdy a aktivní dovolená - hory, turistika, MTB cyklistika a cykloturistika*. Dostupné z: <https://www.alpina.cz/albanie/>

Člověk v tísní o.p.s. 2016. *PRÁZDNINY U KRAJANŮ: Turistika v českých vesnicích rumunského BANÁTU.*

Dostupné z: <http://www.banat.cz/>

Debarbieux, B., Oiry Varacca, M., Rudaz, G., Maselli, D., Kohler, T., Jurek, M. 2014. *Tourism in Mountain Regions: Hopes, Fears and Realities. Sustainable Mountain Development Series.* Geneva, Switzerland: UNIGE, CDE, SDC. ISBN 978-2-88903-027-9.

Dostupné z: http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/mountain_partnership/docs/Tourism_in_Mountain_Regions_EN.pdf

ElectionGuide. DEMOCRACY ASSISTANCE & ELECTIONS NEWS. 2017. *Republic of Albania.*

Dostupné z: <http://www.electionguide.org/elections/id/2461/>

EuroEkonom.sk. 2015. *SWOT analýza.* Dostupné z:

<http://www.euroekonom.sk/manazment/strategicka-diagnostika/swot-analyza/>

Genius Group Media s.r.o. 2015-2017. *G.cz.*

Dostupné z: <http://g.cz/spb-10-prekvapivych-faktu-o-turistickych-znackach>

Hnutí Brontosaurus. 2017. *MEZINÁRODNÍ AKTIVITY Hnutí Brontosaurus.* Dostupné z:

<http://international.brontosaurus.cz/category/tabory/>

Hoda, N., Hoda, H., Shehu, D. 2016. *Natural Socio-Economic Environment and Sustainable Development of Rural Tourism: Case of Albanian Alps.* Mediterranean Journal of Social Sciences. Dostupné z:

<http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/view/9531/9201>

Horák, S. 2013. *Tušetie (Thušsko).*

Dostupné z: <http://tusetie.webnode.cz/>

Horská služba. 2015. *Horská služba bude cvičit albánské záchranáře.*

Dostupné z: <https://www.horskasluzba.cz/cz/aktualni-informace/aktualne/tiskove-zpravy/2111-horska-sluzba-bude-cvicit-albanske-zachranare>

Infoalb. 2014. *Albánsko očami návštěvníků.* Dostupné z:

http://www.infoalb.net/SK/01oalbansku/alb_vskratke_SK.html

INSTAT. 2012. *Tourism: Arrivals of foreign citizens by purpose*. Dostupné z: <http://www.instat.gov.al/en/themes/tourism.aspx>

Institute of Geography, University of Berne, Switzerland. 1999. *Mountains of the world: Tourism and sustainable mountain development: Mountain agenda*, Dostupné z: <http://lib.icimod.org/record/10393/files/378.pdf>

Keqi, A. 2015. *Some Current Issues in Economics*. Komárno: International Research Institute sro. ISBN 978-80-89691-20-3. Dostupné z: <http://www.irisro.org/economics2015january/62ArmandaKeqi.pdf>

Klub českých turistů. 2012. VÝVOJ TURISTICKÉHO ZNAČENÍ u nás a značení turistických tras ve většině evropských zemí. Dostupné z: http://www.kct.cz/cms/sites/default/files/users/user1/dokumenty/znackari/UT-M_rev.A.pdf

Klub českých turistů. 2013. *ZÁKLADNÍ PRAVIDLA ZNAČENÍ TURISTICKÝCH TRAS*. Dostupné z: <http://www.kct.cz/cms/sites/default/files/users/user1/dokumenty/znackari/prirucka-znaceni-2014.pdf>

Klub slovenských turistov. *Dosahovanie cieľov na TZT: Turistické značky*. Dostupné z: <http://www.kst.sk/index.php/dosahovanie-cieov-na-tzt-organizacia-133/130-turisticke-znaky>

KUDRNA s.r.o. 2017. *Zájezdy do Albánie*. Dostupné z: <http://www.kudrna.cz/albanie/>

Lonely Planet. 2017. *The Via Dinarica hiking trail: a cultural corridor across the Balkans*. Dostupné z: <https://www.lonelyplanet.com/germany/northern-germany/travel-tips-and-articles/northern-germanys-secret-islands>

- Malsiaa, V. et al. 2014. *Ecotourism and Sustainable Development of Forests and Forest Villages in Valbona National Park, Tropoja District, Albania*. Online International Interdisciplinary Research Journal. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/229058945_Challenges_and_opportunities_for_sustainable_development_of_ecotourism_in_Lalzi_Bay_Durres_County_Albania_-_today%27s_science_for_tomorrow%27s_managementA_methodology_ecoguide_with_a_concrete_example_by_L
- Marković, J. J., Petrović, M. D. 2013. *Sport and Recreation Influence upon Mountain Area and Sustainable*. Journal of Environmental and Tourism Analyses Vol. I.1. Dostupné z: http://jeta.rev.unibuc.ro/wp-content/uploads/2013/03/2013_1_6.pdf
- Metodijeski, D., Temelkov, Z. 2014. *Tourism Policy of Balkan Countries: Review of National Tourism Development*. UTMS Journal of Economics. 231-239 s. ISSN 18576974.
- Mravíková, H. 2014. *Ekonomická informácia o teritóriu Albánska republika*. Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky. Dostupné z: https://www.mzv.sk/documents/10182/620840/EIT_Albanisko_Nov2014.pdf
- Peaks of the Balkans. *Peaks of the Balkans*. Dostupné z : <http://www.peaksofthebalkans.com/index.php?lang=en>
- Republic of Albania. Ministry of Tourism, Culture, Youth and Sports. 2008. *Sector Strategy on Tourism 2007 – 2013*. Dostupné z: <https://www.slideshare.net/hoteleritourismalbania/strategy-of-tourism-2007-2013>
- Tirana International Airport. 2014. *Airlines operating at Tirana International Airport*. Dostupné z: <http://www.tirana-airport.com/1/3/63/flight-information/airlines/>
- The Harvard Crimson. 1979. *Earthquake Hits Yugoslavia, Kills 235*. Dostupné z: <http://www.thecrimson.com/article/1979/4/16/earthquake-hits-yugoslavia-kills-235-pbelgrade-a/>
- The World Bank. 2017a. *International tourism, receipts (current US\$)*. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.RCPT.CD>
- The World Bank. 2017b. *Overview: Country Context: Albania*. Dostupné z: <http://www.worldbank.org/en/country/albania/overview>

UNESCO. 2017a. *Butrint*. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list/570>

UNESCO. 2017b. *Historic Centres of Berat and Gjirokastra*. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list/569>

United Nations. 1992. *Agenda 21*. Dostupné z: <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

United Nations Environment Programme. 2007. *Tourism and Mountains: A Practical Guide to Managing the Environmental and Social Impacts of Mountain Tours*. ISBN: 978-92-807-2831-6. Dostupné z:

<https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/7687/->

[Tourism%20and%20Mountains%20_%20A%20Practical%20Guide%20to%20Managing%20the%20Environmental%20and%20Social%20Impacts%20of%20Mountain%20Tours-2007780.pdf?sequence=3&isAllowed=y](https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/7687/-Tourism%20and%20Mountains%20_%20A%20Practical%20Guide%20to%20Managing%20the%20Environmental%20and%20Social%20Impacts%20of%20Mountain%20Tours-2007780.pdf?sequence=3&isAllowed=y)

VIA DINARICA. VIA DINARICA.
Dostupné z: <https://viadinarica.com/en/>

Via Dinarica Alliance. 2016. *Via Dinarica Alliance*.
Dostupné z: <https://www.via-dinarica.org/>

WALD TOUR travel agency. 2014. *Albánsko*. Dostupné z: <http://www.waldtour.sk/albansko-blog>

World Tourism Organization. 2004. *Indicators of Sustainable Development for Tourism Destinations: A Guidebook*. ISBN 92-844-0726-5 Dostupné z: <http://www.adriaticgreenet.org/icareforeurope/wp-content/uploads/2013/11/Indicators-of-Sustainable-Development-for-Tourism-Destinations-A-Guide-Book-by-UNWTO.pdf>

World Tourism Organization. 2015. *United Nations declares 2017 as the International Year of Sustainable Tourism for Development*. Dostupné z: <http://media.unwto.org/press-release/2015-12-07/united-nations-declares-2017-international-year-sustainable-tourism-develop>

World Tourism Organization. 2017. *Why tourism?*. Dostupné z: <http://www2.unwto.org/content/why-tourism>

World Travel & Tourism Council. 2017. *Travel & Tourism: Economic Impact 2017: Albania*. Dostupné z: <https://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2017/albania2017.pdf>

Young, A. et al. 2016. *Report on the Balkans Peace Park Project. Central and Eastern European Review*. Dostupné z: <https://www.degruyter.com/downloadpdf/j/caeer.2016.10.issue-1/caeer-2017-0006/caeer-2017-0006.pdf>